

HARMONIZACIJA PRAVA OSIGURANJA U EUROPSKOJ UNIJI S OSVRTOM NA UGOVORNO PRAVO OSIGURANJA

Dr. sc. Loris Belanić *

UDK 368.013(4)EU
339.923:061.1](4)EU
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: lipanj 2010.

*U radu autor ponajprije daje pregled uspostave unutarnjeg tržišta osiguranja u Europskoj uniji, s opisom najvažnijih smjernica tzv. *acquisa* prava osiguranja, a s ciljem da se prikaže stupanj harmonizacije prava osiguranja na razini Europske unije. S obzirom na to da se postojećim *acquisom* uređuju javnopravna pitanja u cilju uklanjanja zapreka u funkcioniranju unutarnjeg tržišta osiguranja EU-a (osnivanje poduzeća, nadzor nad osigurateljem, pričuve, liberalizacija uvjeta i tarifa osiguranja radi postizanja maksimalne konkurencije među osigurateljima, itd.), u nastavku ove cjeline raspravlja se o nastojanjima i dosezima u harmonizaciji europskog ugovornog prava osiguranja. To se čini zato što, kako se u radu ističe, nedostatak harmonizacije ugovornog prava osiguranja predstavlja daljnju zapreku u funkcioniranju unutarnjeg tržišta osiguranja EU-a. Pritom autor naglašava da su pojedini segmenti ugovornog prava osiguranja već predmetom uređivanja pojedinih smjernica, i to onih koje se odnose na djelatnost osiguranja, ali i onih koje se odnose na zaštitu potrošača. Na kraju se govori i o PEICL/DCFR Insuranceu kao modelu za zakon o europskom ugovornom pravu osiguranja, istodobno ukazujući na utjecaj postojećih odredbi tzv. *privatnopravnog acquisa* na njegov sadržaj, kao i na njegov odnos prema ostalim projektima kodifikacije europskog privatnog prava.*

Ključne riječi: pravo osiguranja, harmonizacija, Europska unija, ugovorno pravo osiguranja, PEICL/DCFR Insurance

* Dr. sc. Loris Belanić, viši asistent Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Hahlić 6, Rijeka

1. UVOD

Jedan je od ciljeva Europske unije, kako to proizlazi iz čl. 3. st. 3. Ugovora o Europskoj uniji (dalje u tekstu UEU)¹, uspostava unutarnjeg tržišta među državama članicama. Jedan od segmenata unutarnjeg tržišta svakako je i tržište osiguranja.² Unutarnje tržište osiguranja znači da na jednom tržištu osiguratelji mogu potpuno slobodno nuditi svoje proizvode (police osiguranja) s krajnjim ciljem da na tržištu vrijede isti uvjeti za sve osiguratelje na području cijele Europske unije.³ Radi uspostave unutarnjeg tržišta bilo je potrebno ukinuti zapreke među državama članicama u slobodnom kretanju roba, usluga, osoba i kapitala. Također, i u pogledu uspostave unutarnjeg tržišta osiguranja od posebne su važnosti tri slobode na kojima tržište djeluje⁴, a koje su uređene odredbama Ugovora o funkcioniranju Europske unije (dalje u tekstu: UFEU)⁵, poznatijeg pod nazivom Lisabonski ugovor. Prva sloboda jest pravo osiguratelja iz jedne države članice na slobodno osnivanje agencija, podružnica ili osigurateljskih društava u drugoj državi članici kako bi u ovoj potonjoj mogao obavljati poslove osiguranja (pravo osnivanja poduzeća iz čl. 49. st. 1. UFEU-a). Druga sloboda jest pravo državljana država članica na slobodno obavljanje usluga u bilo kojoj državi Europske unije različite od one u kojoj imaju poslovni ured (čl. 56. st. 1. UFEU-a). Te konačno treća sloboda bitna za uspostavljanje unutarnjeg tržišta osiguranja sadržana je u čl. 58. st. 2. UFEU-a, koji govori da sloboda pružanja osigurateljskih usluga koje su povezane s prometom kapitala mora biti ostvarena u skladu s postupnim oslobađanjem prometa kapitala.

Radi ostvarivanja sloboda koje su navedene UFEU-om, a u cilju uspostave unutarnjeg tržišta osiguranja, Europski parlament i Vijeće na temelju čl. 53 st. 1. UFEU-a ovlašteni su donositi smjernice koje se odnose na pristup djelatnostima i na njihovo obavljanje, pa tako i na djelatnost osiguranja.

¹ Konsolidirana verzija Ugovora o Europskoj uniji OJ C 115/13-45, od 9. svibnja 2008.

² Ćurković, M., *Standardni uvjeti obveznog osiguranja u prometu s uvodnim objašnjenjem i komentarom*, Hrvatski ured za osiguranje, Zagreb, 2008., str. 14.

³ Ćurković, M., Miletić, V., *Pravo osiguranja Europske ekonomske zajednice*, Croatia osiguranje d.d., Zagreb, 1993., str. 29.

⁴ *Ibid.*, str. 30, Seatzu, F., *Insurance in Private International Law: A European Perspective*, Hart Publishing, Oxford – Portland, Oregon, 2003., str. 4.

⁵ Konsolidirana verzija Ugovora o funkcioniranju Europske unije, OJ C 115/47-199, od 9. svibnja 2008.

2. SMJERNICE EUROPSKE UNIJE O PRAVU OSIGURANJA

2.1. Podjela smjernica u pravu osiguranja EU-a

U pravu osiguranja Europske unije postoje po svojem sadržaju vrlo različite vrste smjernica, koje se mogu podijeliti u više grupa.⁶

Prvu grupu smjernica o pravu osiguranja Europske unije čine one čiji je cilj ostvarenje zajedničkog, odnosno unutarnjeg (ako koristimo terminologiju UFEU-a) tržišta osiguranja na području Europske unije. To su tzv. smjernice “triju generacija”, donesene u razdoblju od 1973. godine do 1992. godine, koje su postupno uklanjale prepreke na unutarnjem tržištu i uvodile slobodu osnivanja poduzeća osiguratelja i slobodu pružanja usluga iz djelatnosti osiguranja, osiguravajući pritom uvjete za nesmetanu tržišnu utakmicu osiguratelja. Osim toga, te su smjernice propisale i mjere nadzora koje provode nadzorna tijela nad osigurateljima, kao i pravila kojih se osiguratelji u tržišnoj utakmici moraju pridržavati, a sve u cilju maksimalne zaštite osiguranika. Dakle, riječ je prvenstveno o javnopravnom karakteru tih smjernica koji se manifestira u trima područjima: sloboda osnivanja poduzeća i obavljanja usluga, maksimalna konkurencija i maksimalna zaštita osiguranika.⁷ Ukupno postoje tri generacije smjernica koje se odnose na neživotna (imovinska) osiguranja i tri generacije smjernica koje se odnose na životna osiguranja (za svaku generaciju po dvije smjernice – jedna za životna i jedna za neživotna osiguranja). O tim se smjernicama “triju generacija” u nastavku više govori s obzirom na činjenicu da se one, točnije smjernice o neživotnim osiguranjima, odnose na sve osiguratelje neživotnih osiguranja, pa tako i na one osiguratelje koji obavljaju poslove OPZ-a.

U drugu grupu ulaze one smjernice koje imaju za cilj harmonizaciju prava država članica u vezi s određenom vrstom osiguranja. To je cijeli niz smjernica koje se gotovo sve odnose na pojedine vrste neživotnih osiguranja za koje se iz različitih razloga javila potreba donošenja posebnih smjernica.⁸ Navedene smjer-

⁶ Seatzu, F., *op. cit.*, str. 3.

⁷ Ćurković, M., Miletić, V., *op. cit.*, str. 29.

⁸ Primjerice ovdje svakako ulazi pet smjernica o osiguranju od automobilske odgovornosti donesenih u razdoblju od 1972. do 2005. godine, zatim Smjernica 84/641/EEZ o osiguranju pomoći turistima (*Council Directive 84/641/EEC of 10 December 1984 amending, particularly as regards tourist assistance, the First Directive (73/239/EEC) on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking-up and pursuit of the business of direct insurance other than life assurance*, OJ L 339, 27/12/1984, p. 0021–0025); Smjernica 87/343/EEZ o osiguranju kredita i jamstava (*Council Directive 87/343/EEC of 22 June 1987 amending, as regards credit insurance and*

nice prve i druge grupe čine tzv. *acquis* prava osiguranja.

I konačno, u treću grupu ulaze one smjernice koje se izravno ne tiču osiguranja, ali mogu utjecati na djelatnost osiguratelja. Primjerice tu se ubrajaju smjernice koje se odnose na zaštitu potrošača.⁹ Ovo zato što se i ugovaratelj osiguranja kao fizička osoba, koja djeluje na tržištu izvan okvira svoje djelatnosti, posla ili zanimanja, može smatrati potrošačem.¹⁰

2.2. Smjernice prve generacije

Prvoj generaciji smjernica pripadaju Smjernica 73/239 EEZ od 24. srpnja 1973.¹¹ godine koja se odnosi na poslove neživotnih (imovinskih) osiguranja

suretyship insurance, First Directive 73/239/EEC on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking-up and pursuit of the business of direct insurance other than life assurance, OJ L 185, 4/7/1987, p. 72–76); Smjernica 87/344/EEZ o ujednačavanju zakonskih, podzakonskih i upravnih akata koji se odnose na osiguranje troškova pravne zaštite (*Council Directive 87/344/EEC of 22 June 1987 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to legal expenses insurance, O.J. L. 185, 04/07/1987, p. 0077–0080*).

⁹ Npr. Smjernica 93/13/EEZ o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima (*Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts, OJ L 95, 21/4/1993, p. 29–34*), Smjernica 97/7/EZ o zaštiti potrošača s obzirom na ugovore sklopljene na daljinu (*Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council of 20 May 1997 on the protection of consumers in respect of distance contracts, OJ L 144, 4/6/1997, p. 19–27*), Smjernica 85/577/EEZ o zaštiti potrošača s obzirom na ugovore sklopljene izvan poslovnih prostora (*Council Directive 85/577/EEC of 20 December 1985 to protect the consumer in respect of contracts negotiated away from business premises, OJ L 372, 31/12/1985, p. 31–33*).

¹⁰ Sam pojam potrošača u smjernicama Europske unije nekonzistentan je i nesustavan. Određen broj smjernica koje se odnose na zaštitu potrošača uopće ne daju definiciju potrošača. Pojedine smjernice koje se odnose na zaštitu potrošača definiraju ga kao fizičku osobu koja djeluje izvan okvira svoje djelatnosti, svojeg posla ili svojeg zanimanja. Ima smjernica koje pod potrošačem podrazumijevaju i pravne osobe. Baretić, M., "Zaštita potrošača u Europskoj zajednici", u: *Europsko privatno pravo*, grupa autora, Pravni fakultet u Zagrebu, 2002., str. 155 – 157. Isti autor zaključuje kako se doista ne bi mogla postaviti neka opća definicija potrošača upravo zbog raznolikih segmenta zaštite potrošača.

¹¹ *Council Directive 73/239/EEC of 24 July 1973 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking-up and pursuit of the business of direct insurance other than life assurance* (Smjernica o ujednačavanju zakonskih, podzakonskih i upravnih akata koji se odnose na započinjanje i obavljanje djelatnosti direktnog osiguranja s iznimkom osiguranja života), OJ L 228, 16/08/1973, p. 0003–0019.

(tzv. Prva smjernica neživot, a koristi se još i naziv Prva smjernica šteta¹²) te Smjernica 79/267/EEZ od 5. ožujka 1979.¹³ koja se odnosi na poslove životnih osiguranja (tzv. Prva smjernica život).¹⁴

Smjernice prve generacije napravile su početni korak u stvaranju unutarnjeg tržišta osiguranja, ali nisu do kraja dovršile njegovu potpunu uspostavu.¹⁵ Naime, te su smjernice propisivale provođenje administrativnog nadzora u svakoj državi članici u skladu s usporedivim pravnim i financijskim uvjetima (tj. koji bi bar minimalno bili jednaki u svim državama članicama)

¹² Naime, u svakodnevnom govoru u osigurateljskoj praksi u vezi sa smjernicama koje se odnose na imovinska (neživotna) osiguranja koriste se nazivi: Prva smjernica šteta, Druga smjernica šteta (*infra* 2.3.) i Treća smjernica šteta (*infra* 2.4.). Ovo zato što je svrha imovinskih (neživotnih) osiguranja osigurati naknadu (osigurninu) za štetu koja bi se dogodila na imovini osiguranika zbog nastupanja osiguranog slučaja (čl. 949. st. 1. ZOO-a). Navedeni iznos osigurnine ne može biti veći od štete koju je osiguranik pretrpio nastupanjem osiguranog slučaja (tzv. načelo odštete, čl. 949. st. 2. ZOO-a). Nasuprot imovinskim osiguranjima (neživotnim) u osiguranju osoba (osiguranje života i osiguranje posljedica nesretnog slučaja) isplata osigurnine nakon nastanka osiguranog slučaja nema svrhu popravljjanja štete te se isplaćuje neovisno o nastanku štete, pa i onda kada štete nema (npr. za slučaj doživljenja u osiguranju života). Pavić, D., *Ugovorno pravo osiguranja – komentar zakonskih odredaba*, Tectus, Zagreb, 2009., str. 69 i 81 – 82.

¹³ *Council Directive 79/267/EEC of 5. March 1979 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to taking up and pursuit of the business of direct life assurance* (Smjernica o ujednačavanju zakonskih, podzakonskih i upravnih akata koji se odnose na započinjanje i obavljanje djelatnosti direktnog osiguranja života), OJ L 63, 13/03/1979, p. 0001–0018.

¹⁴ Poslovi osiguranja života prema Prvoj smjernici život jesu: osiguranje života za slučaj doživljenja, osiguranje života za slučaj smrti, miješano osiguranje, osiguranje za slučaj udaje, osiguranje za slučaj rođenja, osiguranje rente, dodatna osiguranja koja provode osiguratelji života, a posebice tjelesne ozljede uključujući i profesionalnu nesposobnost, smrti kao posljedice nesretnog slučaja, osiguranje nesposobnosti kao posljedice nesretnog slučaja i bolesti (čl. 1. toč. 1. Prve smjernice život). Sva ostala osiguranja, koja izrijeком ne pripadaju poslovima životnog osiguranja, ubrajala bi se u poslove neživotnog osiguranja. Usporedbom Priloga A Prve smjernice neživot te navedenog čl. 1. st. 1. Prve smjernice život dolazimo do zaključka da u poslovima neživotnih osiguranja pripadaju: kasko osiguranja cestovnih vozila, tračnih vozila, zračnih letjelica, pomorski, riječni kasko i kasko na unutarnjim vodama, osiguranje robe u prijevozu, osiguranje požara i prirodnih sila, osiguranje svih ostalih šteta na imovini, osiguranje automobilske odgovornosti, odgovornosti zračne letjelice, odgovornosti brodova i opće odgovornosti, osiguranje kredita, jamstava i različitih financijskih gubitaka, *osiguranje pravne zaštite* i osiguranje pomoći turistima.

¹⁵ Ayadi, R., O'Brian, C., *The Future of Insurance Regulation and Supervision in EU*, Centre of European Policy Studies (CEPS), 2006., str. 5.

i u jednoobraznom postupku. Prema tim smjernicama osiguratelj koji djeluje na području svoje matične države, ako bi želio obavljati poslove u nekoj od država članica, trebao bi za obavljanje poslova osiguranja u toj državi članici pribaviti dozvolu (*authorisation*) (čl. 6. Prve smjernice neživot (šteta) i čl. 6. Prve smjernice život). Nadzor nad osigurateljem obavljao se u državi članici u kojoj obavlja poslove osiguranja (*host country control*) (čl. 14. Prve smjernice neživot (šteta) i čl. 16. Prve smjernice život), što znači da se zakonodavstvo o nadzoru nad osigurateljem matične države osiguratelja nije priznavalo u drugim državama članicama u kojima osiguratelj obavlja poslove osiguranja putem društva kćeri. Ovo zato što su navedene smjernice pružale minimalnu harmonizaciju, pa su u pojedinim pitanjima nadzora i dalje postojale razlike među državama članicama (npr. o pitanju utvrđivanja visine tehničke pričuve osiguratelja, čl. 15. st. 1. Prve smjernice neživot (šteta)). Ako je društvo osnivalo samo podružnicu u drugoj državi članici, tada se nad podružnicom obavljao dvostruki nadzor, i od matične države osiguratelja, ali i od države članice u kojoj podružnica djeluje.

Smjernice prve generacije zaslužne su i za određivanje nadzora solventnosti osiguratelja. U tom smislu smjernice uređuju pitanje tehničkih rezervi (čl. 15. Prve smjernice neživot (šteta) i čl. 17. Prve smjernice život) koje su bitne za ispunjavanje ugovornih obveza (iako su određivanje same visine tehničkih rezervi prepustile propisima država članica). Zatim, odredile su tzv. rezerve solventnosti (čl. 16. Prve smjernice neživot (šteta) i čl. 18. Prve smjernice život) kako bi osiguratelji bili pripremni na sve promjene koje ih mogu pogoditi u poslu osiguranja. Posebno su propisale način određivanja visine garancijskog fonda kako bi se zajamčilo da osiguratelji već prilikom osnivanja raspolažu dovoljnim sredstvima i spriječilo da rezerva solventnosti padne ispod najniže sigurnosne granice (čl. 17. Prve smjernice neživot (šteta) i čl. 20. Prve smjernice život).

Nužno je još i napomenuti kako je Prva smjernica neživot (šteta) zaslužna što je u svojem Prilogu A odredila podjelu rizika prema vrstama neživotnih osiguranja, a na koje se ona primjenjuje, dok je Prva smjernica život zabranila ubuduće davanje dozvola kompozitnim (složenim) osigurateljima za istovremeno obavljanje poslova životnog i neživotnog osiguranja. Osiguratelji koji su do stupanja na snagu te Smjernice istovremeno obavljali navedene poslove, morali su razdvojiti upravljanje njima.¹⁶

¹⁶ Seatzu, F., *op. cit.*, str. 11.

2.3. Smjernice druge generacije

Drugu generaciju smjernica čine Druga smjernica o neživotnom osiguranju, 88/357/EEZ¹⁷ (tzv. Druga smjernica neživot, a koristi se još i naziv Druga smjernica šteta), i Druga smjernica o životnim osiguranjima, 90/619/EEZ¹⁸ (tzv. Druga smjernica život). Navedenim smjernicama bile su uvedene dodatne mjere kako bi se ostvarila još veća sloboda u obavljanju usluga osiguranja na unutarnjem tržištu.¹⁹ Cilj navedenih smjernica bio je olakšati osigurateljskim poduzećima sa sjedištem u jednoj državi članici pružanje usluga u drugim državama članicama te omogućiti osiguranicima da se osiguraju ne samo kod osiguratelja koji su utemeljeni u njihovoj zemlji, nego i kod osiguratelja koji imaju sjedište u Uniji, a urede u drugim državama članicama (odlomak 2. preambule Druge smjernice neživot (šteta) i Druge smjernice život). Međutim, navedene smjernice samo su djelomično pridonijele u liberalizaciji poslova osiguranja u tadašnjem EEZ-u. I nakon ovih smjernica zemlje članice zadržale su načelo *host country control* (poglavito u dijelu poslova životnih osiguranja i osiguranja masovnih rizika neživotnih osiguranja), kao i sustav odobravanja tarifa i uvjeta osiguranja.²⁰

Druga smjernica o neživotnim osiguranjima odnosi se na sve one rizike neživotnih osiguranja na koje se odnosi i Prva smjernica o neživotnim osiguranjima. Karakteristična je po tomu što uvodi podjelu rizika na tzv.

¹⁷ *Second Council Directive 88/357/EEC of 22 June 1988 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and laying down provisions to facilitate the effective exercise of freedom to provide services and amending Directive 73/239/EEC* (Druga smjernica Vijeća za usklađivanje zakona i administrativnih propisa koji se tiču neposrednog osiguranja, s iznimkom osiguranja života, i donošenje propisa koji olakšavaju stvarno provođenje slobode pružanja usluga te koja dopunjuje i mijenja Smjernicu 73/239/EEZ), OJ L 172, 4/7/1988, p. 0001–0014.

¹⁸ *Second Council Directive 90/619/EEC of 8 November 1990 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct life assurance, laying down provisions to facilitate the effective exercise of freedom to provide services and amending Directive 79/267/EEC* (Druga smjernica Vijeća koja usklađuje zakonodavne, upravne i administrativne odredbe koje se odnose na direktno osiguranje života, određuje propise namijenjene olakšanju efektivnog obavljanja slobodnog pružanja usluga i mijenja Smjernicu 79/267/EEZ), OJ L 330, 29/11/1990, p. 0050–0061.

¹⁹ Seatzu, F., *op. cit.*, str. 12.

²⁰ Ayadi, R., O'Brian, C., *op. cit.*, str. 6.

velike rizike (*large risks*)²¹ i masovne rizike (*mass risks*)²². Temeljno razlikovanje između tih dviju skupina rizika jest da se veliki rizici odnose prvenstveno na osiguranike koji obavljaju trgovačku i industrijsku djelatnost, a masovni rizici na osiguranike potrošače.²³ Posljedica razlikovanja osiguranja velikih rizika i osiguranja masovnih rizika u Drugoj smjernici neživot (šteta) ogledala se u slobodi obavljanja djelatnosti osiguranja. Naime, osiguratelji, koji su obavljali poslove velikih rizika osiguranja, imali su veću slobodu u obavljanju poslova osiguranja nego osiguratelji masovnih rizika osiguranja. Za osiguratelje velikih rizika nije se primjenjivalo načelo *host country control*, već načelo *home country control*. To znači da osiguratelji velikih rizika nisu trebali za obavljanje poslova osiguranja administrativnu dozvolu (*authorisation*) nadležnih tijela u nekoj od država članica ako je tu dozvolu za obavljanje poslova osiguranja izdala matična država članica. Također, znači i da se pravo o nadzoru nad društvima za osiguranje velikih rizika matične države priznaje i u drugim državama članicama. U skladu s takvim rješenjem bilo je određeno da osiguratelji velikih rizika predoče u državi članici, u kojoj žele obavljati djelatnost, potvrdu nadležnih vlasti matične države članice kojom dokazuju da ispunjavaju uvjete za obavljanje poslova osiguranja velikih rizika, kao i potvrdu o tome koje velike rizike žele pokrivati (čl. 16. Smjernice). S druge strane, osiguratelji masovnih rizika i prema ovoj smjernici podliježali su načelu *host country control*, odnosno administrativnoj dozvoli države članice u kojoj osiguratelj želi pružati usluge (čl. 15. st. 1. Smjernice). Osim toga, Smjernicom je bilo propisano kako država članica može zahtijevati potvrdu od nadležnih vlasti države članice u kojoj osiguratelj ima sjedište o tome da osiguratelj masovnih rizika udovoljava različitim uvjetima obavljanja poslova osiguranja (npr. da raspolaže najmanjom rezervom solventnosti).

²¹ U velike rizike spadaju štete na tračnim vozilima, štete na zračnim letjelicama, štete na riječnim brodovima, brodovima na unutrašnjim vodama, kao i na pomorskim brodovima, štete na robi u prijevozu, odgovornost za štetu zbog uporabe zračnih letjelica i brodova, opća odgovornost za štetu, štete na imovini prouzrokovane požarom, eksplozijom, olujom, slijeganjem i klizanjem tla, atomskom energijom i drugim elementarnim nepogodama (npr. tuča i mraz), rizici vezani uz osiguranje kredita i jamstava (kada se osiguranik bavi trgovačkom ili industrijskom djelatnošću ili slobodnom profesijom), različitih financijskih gubitaka (čl. 5. Druge smjernice neživot (šteta)).

²² Masovni rizici bili bi svi oni rizici koji su navedeni u Prilogu A Prve smjernice neživot, a koji ne pripadaju navedenim velikim rizicima. Primjerice, tu bi pripadalo osiguranje od automobilske odgovornosti, ali i osiguranje pravne zaštite te osiguranje pomoći turistima.

²³ Seatzu, F., *op. cit.*, str. 12.

Nadalje, Druga smjernica neživot (šteta) i dalje je dopuštala državama članicama da svojim propisima uređuju pitanja odobravanja općih i posebnih uvjeta osiguranja, odobravanja obrazaca i drugih tiskanih dokumenata koji bi se upotrebljavali u poslovima s ugovarateljima osiguranja, odobravanja tarifa kao i svih drugih dokumenata potrebnih za nadzor (čl. 18. st. 1. Smjernice). No istodobno se nije dopuštalo državama članicama da posebnim propisima navedena pitanja odobravanja uvjeta osiguranja, tarifa i ostalih dokumenata uređuju za osiguratelje velikih rizika (čl. 18. st. 2. Smjernice).

Druga smjernica život primjenjuje se na osiguratelje koji su osnovani u jednoj državi članici, a u skladu s Prvom smjernicom život obavljaju poslove osiguranja života u drugoj državi članici gdje osiguranik ima prebivalište, odnosno sjedište.²⁴ Druga smjernica život uvela je razlikovanje je li do sklapanja ugovora o životnom osiguranju došlo na inicijativu ugovaratelja osiguranja²⁵ ili na inicijativu osiguratelja.²⁶ Ovakva podjela imala je za cilj razdvajanje ugovaratelja osiguranja kojima je potrebna zaštita od onih kojima takva zaštita nije potrebna.²⁷ Posljedica ovakve podjele životnih osiguranja manifestirala se u razlici slobode osnivanja poduzeća za osiguranje u jednoj državi članici, a koja imaju sjedište u drugoj državi članici. Ako je bila riječ o osiguratelju koji nije imao inicijativu u sklapanju ugovora o osiguranju, tada takvom osiguratelju, koji je imao sjedište u drugoj državi članici, nije bila potreba dozvola (*authorisation*) za obavljanje poslova životnih osiguranja u drugoj državi članici. To je tzv. *pasivna sloboda* pružanja usluga po kojoj osiguratelj putem svojeg ureda u državi članici sklapa ugovore o osiguranju prema uvjetima zemlje u kojoj je ured smješten.²⁸

²⁴ *Ibid.*, str. 14.

²⁵ Prema čl. 13. st. 1. Druge smjernice život smatra se da ugovaratelj osiguranja ima inicijativu u sklapanju ugovora: 1) kada je s jedne strane ugovor potpisan od dviju stranaka u državi članici u kojoj je ured poduzeća ili od bilo koje strane u državi članici uobičajenog boravišta, a s druge strane ugovaratelj nije bio kontaktiran u svojoj državi uobičajenog boravka od strane osiguratelja (ni putem posrednika u osiguranju ni komercijalnom promocijom koja mu je slobodno upućena); 2) kada se ugovaratelj osiguranja obratio posredniku koji ima ured u državi članici u kojoj ugovaratelj osiguranja ima uobičajeno boravište.

²⁶ Kada osiguratelj, koji ima sjedište u nekoj drugoj državi članici, kontaktira ugovaratelja osiguranja u državi u kojoj ugovaratelj osiguranja ima uobičajeno boravište, i to neposredno ili posrednikom u osiguranju ili nekom drugom osobom ili komercijalnom promocijom, pa se ugovaratelj osiguranja odluči na sklapanje ugovora (*arg. iz* čl. 13. st. 1. i 2. Druge smjernice život).

²⁷ Seatzu, F., *op. cit.*, str. 14.

²⁸ Čurković, M., Miletić, V., *op. cit.*, str. 29.

U tom slučaju osiguratelj je bio dužan jedino informirati nadležna tijela države članice o svojoj djelatnosti osiguranja, odnosno bio je dužan predočiti potvrde o tome da ispunjava uvjete za obavljanje poslova životnih osiguranja po pravu države u kojoj ima sjedište (potvrda o minimalnim rezervama solventnosti, potvrda da mu je već izdana dozvola za rad, potvrda o vrstama osiguranja za koje je osiguratelj osposobljen itd., čl. 14. Smjernice). Nasuprot tomu, ako je bila riječ o osiguratelju s inicijativom u sklapanju ugovora o osiguranju, tj. kada ugovor o osiguranju nije sklopljen na inicijativu ugovaratelja osiguranja, država članica u kojoj osiguratelj želi obavljati poslove osiguranja života može propisati uvođenje administrativne dozvole (*authorisation*) za obavljanje poslova osiguranja (čl. 12. Smjernice). Dakle, tzv. *aktivna sloboda* osiguratelja u pružanju usluga životnih osiguranja (tj. osnivanje društva kćeri osiguratelja životnih osiguranja bez posebne dozvole u drugoj državi članici koje će slobodno kontaktirati potencijalne ugovaratelje osiguranja) ovom Smjernicom nije ostvarena. Uz dozvolu za obavljanje djelatnosti država članica može propisati i zahtijevanje predočavanja gore spomenutih potvrda o ispunjavanju uvjeta za obavljanje poslova životnih osiguranja po pravu države u kojoj ima sjedište.

I prema Drugoj smjernici život državam članicama dopustilo se da svojim propisima uređuju pitanja odobravanja općih i posebnih uvjeta osiguranja, odobravanja obrazaca i drugih tiskanih dokumenata koji bi se upotrebljavali u poslovima s ugovarateljima osiguranja, odobravanja cjenika, kao i svih drugih dokumenata potrebnih za obavljanje nadzora (čl. 19. st. 1. Smjernice). No istodobno se nije dopustilo državam članicama da posebnim propisima navedena pitanja odobravanja uvjeta osiguranja, cjenika i ostalih dokumenata uređuju i za osiguratelje koji nemaju inicijativu u sklapanju životnih osiguranja (čl. 19. st. 2. Smjernice).

Osim navedenih odredbi, koje se odnose na slobodu obavljanja poslova osiguranja, obje smjernice druge generacije propisale su i odredbe o mjerodavnom pravu za ugovor o osiguranju u slučaju kada je zemlja u kojoj se nalazi rizik država članica Unije (čl. 7. Druge smjernice neživot (šteta)), odnosno kada se životna osiguranja sklapaju u nekoj od država članica sa strankom koja ima uobičajeno boravište na području Unije (čl. 4. Druge smjernice život). Ovim smjernicama previđene su i mjere pojačanog nadzora koje provode nadzorne vlasti država članica nad osigurateljima (poglavito informiranje o stanju u poduzeću, zahtijevanjem dokumentacije o poslovima osiguranja i neposrednim nadzorom u prostorijama osiguratelja, čl. 10. Druge smjernice neživot (šteta)).

Ono što je posebno bitno za privatno pravo osiguranja jest da Druga smjernica život uređuje pravo ugovaratelja životnog osiguranja na odustanak od sklopljenog ugovora (čl. 15.).²⁹ Ovo je ujedno i primjer kako se sekundarnim pravom Unije, kojim se inače reguliraju pitanja javnopravne naravi koja su bitna za funkcioniranje unutarnjeg tržišta (npr. već do sada regulirano pravo slobodnog osnivanja poduzeća o osiguranju i pružanje usluga osiguranja), mogu regulirati i pojedina pitanja privatnopravne materije, konkretno ugovora o životnom osiguranju, kada se za takvo što pojavi potreba na unutarnjem tržištu, kao što je u ovom slučaju potreba za zaštitom slabije strane, tj. ugovaratelja životnog osiguranja kao potrošača

2.4. Smjernice treće generacije

Treću generaciju smjernica u osiguranju čine Treća smjernica o neživotnom osiguranju, 92/49/EEZ³⁰ (tzv. Treća smjernica neživot, a koristi se još i naziv

²⁹ Prema čl. 15. st. 1. Smjernice svaka država članica mora propisati da ugovaratelj pojedinačnog životnog osiguranja ima na raspolaganju rok od 14 do 30 dana, računajući od dana kada je ugovaratelj osiguranja obaviješten da je ugovor sklopljen, da otkáže taj ugovor. Izjava ugovaratelja osiguranja da otkazuje ugovor ima za učinak njegovo oslobađanje od svih budućih obveza koje proizlaze iz ugovora. Smisao je ove odredbe da ugovaratelj osiguranja odustane od sklopljenog ugovora bez nekih za njega štetnih posljedica (dodatnih obveza), a nakon što je neko vrijeme razmislio i zaključio da mu osiguranje nije potrebno. To zato što je moguće da je do sklapanja ugovora o osiguranju života došlo pod utjecajem agresivnog nastupa ponuditelja (osiguratelja ili njegova zastupnika) i u vrlo kratkom vremenu u kojem ugovaratelj osiguranja nije mogao dobro razmisliti o ugovoru i potrebi njegova sklapanja. Položaj ugovaratelja osiguranja tim je više otežan što ugovor o osiguranju može sadržavati odredbe koje njemu nisu razumljive, kao i pojmove iz njemu nepoznatih disciplina. Sklapanjem takva ugovora ugovaratelj preuzima na sebe tzv. rizik iznenađenja, tj. mogućnost biti uskraćen u pravima za koja je smatrao da mu pripadaju, a prema sklopljenom ugovoru mu ne pripadaju jer je pojedine odredbe ugovora previdio zbog brzine sklapanja ugovora i nastupa ponuditelja. U tom smislu pravo na odustanak od ugovora o osiguranju života potpuno je u funkciji zaštite ugovaratelja osiguranja kao slabije strane u odnosu na osiguratelja. Balzano, A., "Il contratto di assicurazione", u: *Trattato di diritto privato europeo*, urednik: Lipari, Nicolò, volume quarto, singoli contratti, la responsabilità civile, le forme di tutela, seconda edizione, CEDAM, Padova, 2003., str. 99 – 254, 168 – 169.

³⁰ Council Directive 92/49/EEC of 18 June 1992 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and amending Directives 73/239/EEC and 88/357/EEC (third non-life insurance Directive) (Smjernica Vijeća za usklađivanje zakona i administrativnih propisa koji se tiču neposrednog osiguranja, s iznimkom osiguranja života, te koja dopunjuje i mijenja Smjernice 73/239/EEZ i 88/357/EEZ, treća smjernica neživotnog osiguranja), OJ L 228, 11/8/1992, p. 0001–0023.

Treća smjernica šteta) i Treća smjernica o životnom osiguranju, 92/96/EEZ³¹ (tzv. Treća smjernica život). Njihov cilj bio je dovršetak uspostave unutarnjeg tržišta osiguranja na području čitave Unije.³² Tek je smjericama treće generacije uspostavljena potpuna sloboda osnivanja poduzeća koja priznaje pravo svakom osiguratelju koji ima sjedište u Europskoj uniji na osnivanje poduzeća, podružnica, agencija i ureda u drugoj državi članici. Također, ovom generacijom smjernica uspostavljena je i potpuna sloboda pružanja usluga, u smislu da osiguratelji mogu pružati usluge u drugoj državi članici i bez osnivanja poduzeća.³³ Promatrajući ove dvije smjernice možemo ustanoviti postojanje triju vrsta odredbi kojima se dovršava uspostava unutarnjeg tržišta osiguranja.

Kao prvo, ove smjernice mijenjaju pravila osnivanja i pružanja usluga osiguranja koja su uspostavljena prijašnjim generacijama smjernica. U tom smislu, kod neživotnih osiguranja ukida se podjela na velike rizike i na masovne, dok se kod životnih osiguranja ukida podjela s obzirom na činjenicu odakle dolazi inicijativa za sklapanje ugovora o osiguranju života.³⁴

Kao drugo, treća generacija smjernica omogućila je svakom osiguratelju koji ima sjedište u jednoj državi članici Unije i koji u toj državi ima dozvolu za rad da slobodno osniva svoje podružnice i agencije u drugoj državi članici, kao i da u tim državama obavlja usluge osiguranja, a da mu njezine nadležne vlasti nisu prethodno izdale dozvolu (tzv. jedinstvena europska putovnica osiguratelja).³⁵ Dakle, osiguratelji više ne trebaju tražiti dozvolu za osnivanje svojih podružnica i agencija niti dozvolu za obavljanje usluga osiguranja u svakoj državi članici. Dozvola za osnivanje i obavljanje usluga osiguranja, koju

³¹ *Council Directive 92/96/EEC of 10 November 1992 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct life assurance and amending Directives 79/267/EEC and 90/619/EEC (third life assurance Directive)* (Smjernica Vijeća koja usklađuje zakonodavne, upravne i administrativne odredbe koje se odnose na direktno osiguranje života te mijenja Smjernice 79/267/EEZ i 90/619/EEZ, treća smjernica život), OJ L 360, 9/12/1992, p. 0001–0027.

³² Seatzu, F., *op. cit.*, str. 15.

³³ Ćurković, M., Standardni uvjeti..., *op. cit.*, str. 16.

³⁴ Seatzu, F., *op. cit.*, str. 12 i 14.

³⁵ Ayadi, R., O'Brian, C., *op. cit.*, str. 6. U osigurateljskoj praksi govori se da prema trećoj generaciji smjernica u osiguranju dozvola za rad osiguratelju u jednoj državi članici predstavlja ujedno tzv. jedinstvenu europsku putovnicu osiguratelja i to zbog toga što dozvola za osnivanje i obavljanje usluga osiguranja u toj državi članici vrijedi na području cijele Unije, bez izdavanja prethodne dozvole za rad u pojedinim državama članicama. Ćurković M., Miletić, V., *op. cit.*, str. 29 – 30.

je osiguratelj dobio u svojoj matičnoj državi, vrijedi na području cijele Unije (čl. 5. Treće smjernice neživot (šteta) i čl. 4. Treće smjernice život). To je tzv. *Single Authorisation System* nasuprot *Dual Authorisation System* koji se primjenjivao u prethodnim dvjema generacijama smjernica. Međutim, navedena jedinstvena europska putovnica osiguratelja vrijedi samo u slučaju ako osiguratelj posluje u drugim državama članicama u obliku podružnice ili obavlja prekogranične poslove osiguranja. Ako želi u drugoj državi osnovati društvo kćer, tada mu je za osnivanje takva društva ipak potrebna dozvola države u kojoj će to društvo osnovati (čl. 10. Treće smjernice neživot (šteta) i čl. 9. Treće smjernice život).

Kao treća vrsta odredbi, kojima se dovršava uspostava unutarnjeg tržišta osiguranja na području Unije, jesu odredbe o načelu *home country control*. Prema tim odredbama nadležna tijela države članice, u kojoj se nalazi sjedište osiguratelja, provode nadzor nad financijskim stanjem osiguratelja prilikom poslovanja na čitavom području Unije (čl. 9. Treće smjernice neživot (šteta) i čl. 8. Treće smjernice život). Usto su nadležna tijela matične države članice ovlaštena poduzimati mjere protiv osiguratelja u slučaju da je on povrijedio pravila druge države u kojoj posluje te su isključivo odgovorna za oduzimanje dozvole za rad osiguratelja (čl. 14. Treće smjernice neživot (šteta) i čl. 13. Treće smjernice život). Ipak, druge države članice u kojima osiguratelj nema sjedište mogu zabraniti rad osiguratelju ako su nadležne vlasti matične države propustile spriječiti povredu prava države u kojoj osiguratelj obavlja djelatnost te ako je zabrana rada osiguratelju nužna radi zaštite općeg dobra.³⁶

Navedena kombinacija načela *home country control* i načela jedinstvene europske putovnice osiguratelja dovela je do toga da su osiguratelji u mogućnosti biranja tzv. matične države u kojoj će im se nalaziti sjedište ovisno o tomu koju smatraju najpovoljnijom. No, u literaturi se ističe kako takvo biranje matičnih država ima ograničen učinak s obzirom na činjenicu da su temeljni standardi nadzora nad osigurateljima u najvećoj mjeri harmonizirani.³⁷

Zasluga treće generacije smjernica nadalje je i u tomu što su doprinijele i napuštanju nadzora nad premijama i uvjetima osiguranja te napuštanju propisivanja tarifa³⁸, što je omogućilo stvaranje proizvoda osiguranja koji su usklađeniji sa stvarnim tržišnim potrebama i određivanjem premija koje više odgovaraju stvarnom riziku.³⁹ Ovakva deregulacija i liberalizacija obavljanja

³⁶ Seatzu, F., *op. cit.*, str. 16.

³⁷ *Ibid.*, str. 17.

³⁸ Čl. 39. Treće smjernice neživot (šteta) i čl. 39. Treće smjernice život.

³⁹ Ayadi, R., O'Brian, C., *op. cit.*, str. 7.

poslova osiguranja, kojoj je prethodila harmonizacija u temeljnim načelima poslovanja osiguratelja, doprinosi stvaranju unutarnjeg europskog tržišta osiguranja u skladu s načelima tržišne utakmice s osiguravajućim kompanijama koje potrošačima nude čitavu paletu svojih proizvoda po najpovoljnijim cijenama.⁴⁰

Na ovom mjestu valja još spomenuti i Smjernicu 2002/83/EZ⁴¹ o osiguranju života. Ova se smjernica nadovezuje na Treću smjernicu život i predstavlja svojevrstan pročišćen tekst svih smjernica o životnom osiguranju, uz još dodatno uređenje tržišta osiguranja života. Smjernica 2002/83/EZ prihvaća pravila Treće smjernice život o osnivanju i nadzoru nad osigurateljima životnih osiguranja (*Single Authorisation System* i *Home Country Control*). Istodobno uvodi dodatna pravila o nadzoru i tehničkim pričuvama (čl. 20. – 26.), kao i o razinama solventnosti i garancijskom fondu (čl. 27. – 31.), pritom obrađujući i pitanje solventnosti i tehničkih pričuva životnih osiguranja povezanih s investicijskim fondovima. Ono što je osobito važno za privatno pravo jest da ova Smjernica uređuje dva bitna prava ugovaratelja životnog osiguranja. To je pravo na odustanak od sklopljenog ugovora (čl. 35.)⁴² koje je, zapravo, preuzeto iz čl. 15. Druge smjernice život te pravo na informiranje ugovaratelja osiguranja (čl. 36.).⁴³ Ovo je također još jedan primjer kako se sekundarnim pravom Unije,

⁴⁰ *Ibid.*, str. 8.

⁴¹ *Directive 2002/83/EC of the European Parliament and of the Council of 5 November 2002 concerning life assurance* (Smjernica 2002/83/EZ o životnom osiguranju), OJ L 345, 19/12/2002, p. 0001–0051

⁴² Prema čl. 35. st. 1. Smjernice, države članice moraju u svojim zakonima ugovaratelju pojedinačnog životnog osiguranja priznati pravo na odustanak od ugovora nakon što ga je već zaključio i to u roku od 14 do 30 dana od kada je ugovaratelj osiguranja obaviješten da je ugovor sklopljen. U toj obavijesti ujedno mora biti naznačeno i pravo ugovaratelja osiguranja na odustanak. Davanjem obavijesti o odustanku od ugovora ugovaratelj osiguranja oslobađa se svih mogućih obveza koje bi ubuduće mogle nastati iz ugovora. Napominjemo još jednom kako je smisao ove odredbe da ugovaratelj osiguranja odustane od sklopljenog ugovora bez nekih za njega štetnih posljedica (dodatnih obveza), a nakon što je neko vrijeme razmislio i zaključio da mu osiguranje nije potrebno.

⁴³ U čl. 36. st. 1. i 2. Smjernice navodi se o kojim to informacijama ugovaratelj mora biti obaviješten prije sklapanja ugovora o životnom osiguranju (npr. naziv i pravni oblik osiguratelja, naznaka države članice u kojoj je sjedište osiguratelja i njegova adresa u toj državi, uvjeti osiguranja, način plaćanja premije, način prestanka ugovora i dr.), kao i o informacijama o kojima treba biti obaviješten tijekom trajanja ugovora o osiguranju (npr. o promjeni imena, pravnog oblika i sjedišta osiguratelja). Smisao je odredbe o informiranju ugovaratelja o osiguranju trostruk. Ponajprije, informiranje ugovaratelja osiguranja bitno je za izbjegavanje mogućih nesporazuma

osim pitanja javnopravne naravi koja se odnose na funkcioniranje unutarnjeg tržišta, uređuju i pojedina pitanja privatnopravne materije (konkretno ugovora o životnom osiguranju) kada se za takvo što pojavi potreba na unutarnjem tržištu. I u ovom slučaju pojavila se potreba za zaštitom slabije strane, tj. ugovaratelja životnog osiguranja kao potrošača, čime su mu Smjernicom priznata određena prava u ugovoru o osiguranju života.

2.5. Usklađivanje hrvatskog prava sa smjernicama o osiguranju

Usklađivanje hrvatskog prava osiguranja s odredbama opisanih smjernica o osiguranju možemo promatrati u nekoliko različitih skupina odredbi.

Prvu skupinu predstavljaju odredbe o slobodi obavljanja poslova osiguranja društva za osiguranja (odnosno poslova reosiguranja društva za reosiguranje) iz druge države članice (čl. 82. – 85. Zakona o osiguranju).⁴⁴ Prema tim odredbama na području Republike Hrvatske društvo za osiguranje koje u državi članici ima pravo obavljati poslove osiguranja u pojedinim vrstama osiguranja može poslove osiguranja u tim vrstama osiguranja obavljati neposredno ili putem podružnice (načelo *Single Authorisation System*, čl. 82. st. 1. Zakona o osiguranju). Nadalje, prema čl. 84. st. 1. Zakona o osiguranju, nadzorno tijelo države članice obavlja nadzor nad osigurateljem koji obavlja djelatnost osiguranja u RH, a koji ima sjedište u državi članici čije tijelo provodi nadzor nad njime (načelo *home country control*). Dapače, nadležno nadzorno tijelo države članice može na području Republike Hrvatske obaviti provjeru poslovanja društva za osiguranje, odnosno društva za reosiguranje države članice (čl. 84 st. 2. Zakona o osiguranju). Ono što je bitno naglasiti jest da se navedene odredbe primjenjuju s danom prijema RH u Europsku uniju (čl. 305. st. 2. Zakona o osiguranju).

Drugu skupinu predstavljaju odredbe o zabrani prethodnog odobravanja i nadzora uvjeta i tarifa osiguranja (tzv. odredbe o deregulaciji uvjeta i tarifa osiguranja) od strane nadzornih tijela (čl. 39. Treće smjernice neživot i treće

između njega i osiguratelja u postojanju međusobnih prava i obveza iz ugovora o osiguranju. Zatim, smisao je i u tome da potrošač (ugovaratelj osiguranja) bude u mogućnosti procijeniti osigurateljske proizvode koji mu se nude te da ih izabere prema svojim potrebama u skladu s danim informacijama koje mu taj proizvod moraju približiti i pojasniti. Konačno, da bi ugovaratelj osiguranja (potrošač) bio maksimalno zaštićen bilo bi dobro da je informiran o svim bitnim podacima i karakteristikama osiguratelja s kojim namjerava sklopiti ugovor o osiguranju (životu). Balzano, A., *op. cit.*, str. 108 – 109.

⁴⁴ Zakon o osiguranju, Narodne novine, br. 151/2005, 87/2008 i 82/2009.

smjernice život). U hrvatskom pravu implementaciju ovih odredbi nalazimo u čl. 158. st. 2. Zakona o osiguranju (i čl. 10. Zakona o obveznim osiguranjima u prometu)⁴⁵ prema kojima je društvo za osiguranje dužno obavještavati nadzorno tijelo o uvjetima osiguranja i tehničkoj podlozi koju upotrebljava pri izračunu cjenika premija i isključivo za namjene provjere jesu li usklađene s aktuarskim načelima, zakonskim propisima i pravilima struke. Dakle, uloga nadzornog tijela sastoji se samo u provjeri jesu li uvjeti osiguranja i tehnička podloga za izračun cjenika u skladu s pravilima struke i aktuarskim načelima, a ne u odobravanju ili čak samostalnom donošenju uvjeta i cjenika.⁴⁶

Navedene dvije skupine odredaba, o slobodi obavljanja poslova osiguranja društva za osiguranje i o deregulaciji uvjeta i tarifa osiguranja, predstavljaju odredbe kojima se uvodi liberalizacija tržišta osiguranja u hrvatskom pravu. Sama liberalizacija, kao što vidimo, djeluje u dvama smjerovima: a) otvaranje nacionalnog tržišta osigurateljima iz zemalja članica Europske unije i priznavanje prava nadzora nadzornih tijela matične države osiguratelja te b) ukidanje prethodne državne kontrole u određivanju visine premije i sadržaja samih uvjeta osiguranja.⁴⁷

Treća skupina odredbi kojima se hrvatsko pravo osiguranja usklađuje sa smjernicama o osiguranju jesu one odredbe koje se neposredno tiču materije ugovora o osiguranju. Riječ je o odredbama koje propisuju pravo ugovaratelja osiguranja na odustanak od sklopljenog ugovora o osiguranju (čl. 35. Treće smjernice život) i obvezu osiguratelja na pružanje određenih informacija ugovaratelju (čl. 36. Treće smjernice život). Odredbe Treće smjernice život koje se odnose na tzv. obvezu informiranja ugovaratelja osiguranja preuzete su u čl.

⁴⁵ Narodne novine, br. 151/2005, 36/2009 i 75/2009.

⁴⁶ Ćurković, M., *op. cit.*, str. 20. Regulacija uvjeta i tarifa u hrvatskom pravu osiguranja osobito se primjenjivala u vezi s osiguranjem od automobilske odgovornosti i ostalih obveznih osiguranja u prometu. Ovo radi sprječavanja nastanaka opasnosti da osiguratelji budu u nemogućnosti ispunjavanja svojih obveza po policama iz obveznih osigurana u prometu, a kao posljedica međusobne konkurencije. Naime, sukladno čl. 68. Zakona o obveznom osiguranju u prometu društva za osiguranje bila su dužna donijeti zajedničke uvjete osiguranja i premijski sustav s jedinstvenim osnovicama funkcionalne premije osiguranja za vrste obveznih osiguranja u prometu. Primjenu takvih uvjeta i premijskog sustava odobravalo je nadzorno tijelo, a objavljivao ih je Hrvatski ured za osiguranje. Međutim, ovakva je situacija trajala do 31. prosinca 2007. kada je nastupila deregulacija uvjeta i premijskog sustava u obveznim osiguranjima u prometu jer je na temelju čl. 71. st. 3. Zakona o obveznim osiguranjima u prometu prestao važiti spomenuti čl. 68. tog Zakona.

⁴⁷ *Ibid.*, str. 13.

89. – 91. Zakona o osiguranju.⁴⁸ S druge strane, odredbe Treće smjernice život koje se odnose na pravo ugovaratelja osiguranja na odustanak od sklopljenog ugovora o osiguranju života preuzete su u čl. 282. st. 5. Zakona o osiguranju.⁴⁹

Konačno, možemo razlikovati i četvrtu skupinu odredbi kojima se hrvatsko pravo osiguranja usklađuje sa smjericama o osiguranju. To su različite odredbe u Zakonu o osiguranju kojima je cilj osiguranje pravilnog poslovanja društava za osiguranje, a odnose se na pitanja tehničkih pričuva, razina solventnosti, garancijskoga fonda, kao i na sve ostale institute upravljanja rizikom osiguranja i očuvanja adekvatne razine kapitala (čl. 92. – 133. Zakona o osiguranju) te na pitanja nadzora nad društvima za osiguranje (čl. 156. – 181. Zakona o osiguranju) i suradnje s nadzornim tijelima u drugim državama članicama (čl. 134. – 136. Zakona o osiguranju). Navedene odredbe nisu neposredni predmet ovog rada te ih se ovdje spominje samo radi sustavnosti prikaza.

3. NASTOJANJA U HARMONIZACIJI EUROPSKOG UGOVORNOG PRAVA OSIGURANJA

3.1. Razlozi za harmonizaciju europskog ugovornog prava osiguranja i njegova pojavnost u sadašnjem pravu EU-a (*acquis communautaire*)

Donošenjem treće generacije smjernica postignut je do sada najveći stupanj stvaranja unutarnjeg tržišta osiguranja na području Unije. Uklonjene su prepreke za slobodno osnivanje poduzeća osiguranja, obavljanja djelatnosti osiguranja i nadzora nad njima. Deregulacijom uvjeta i tarifa stvoreni su uvjeti za nesmetanu tržištu utakmicu na području čitave Unije, a uz maksimalnu

⁴⁸ Zakon o osiguranju razlikuje obveze pružanja informacija *kod sklapanja* ugovora o osiguranju (čl. 89., predugovorna obveza informiranja) i obveze pružanja informacija *za vrijeme trajanja* ugovora o osiguranju (čl. 90., ugovorna obveza informiranja).

⁴⁹ “Ugovaratelj osiguranja može obavijestiti osiguratelja o odustajanju od ugovora o životnom osiguranju u roku 30 dana od dana primitka obavijesti osiguratelja o sklapanju ugovora i u tom slučaju ne snosi obveze koje proizlaze iz tog ugovora.” Ova se odredba nalazi u dijelu Zakona o osiguranju koji se odnosi na primjenu mjerodavnog prava na ugovor o osiguranju života. S obzirom na njezin sadržaj, a to je priznanje samostalnog prava ugovaratelja osiguranja na odustanak od ugovora, neovisno o pitanju primjene mjerodavnog prava, pravilnije bi bilo da se ta odredba izdvoji iz dijela Zakona koji se odnosi na primjenu mjerodavnog prava, a svakako da bi njezina “najprirodnija” okolina bila u Zakonu o obveznim odnosima u dijelu koji se odnosi na ugovor o osiguranju života.

zaštitu osiguranika. Donesenim smjernicama unutarnje tržište osiguranja uređeno je javnopravnim normama jedinstveno za čitavo područje Unije.

Međutim, navedene smjernice ne provode sustavnu harmonizaciju ugovornog prava osiguranja među državama članicama Unije. U literaturi se upravo naglašava da postojanje različitih privatnopravnih uređenja ugovora o osiguranju među državama članicama uvelike otežava ostvarivanje unutarnjeg tržišta osiguranja.⁵⁰ Kao glavna slabost unutarnjeg tržišta osiguranja navodi se nedostatak odredbi sekundarnog prava Unije o ugovoru o osiguranju, konkretno minimum sustavne harmonizacije ugovornog prava osiguranja.⁵¹ Ovo je imalo za posljedicu da su pojedini osiguratelji pružali svoje osigurateljske usluge, konkretno sklapali ugovore o osiguranju u skladu s pravnim propisima o ugovoru o osiguranju pojedine države članice. Zbog toga nisu bili u stanju prekogranično nuditi svoje osigurateljske proizvode, što svakako predstavlja poteškoću u funkcioniranju unutarnjeg tržišta osiguranja.⁵² Naime, riječ je o tomu da svaka država ima svoje propise (i to pretežito kogentne naravi) kojima se uređuje ugovor o osiguranju, a koji se međusobno razlikuju. Stoga se i osigurateljski proizvodi razlikuju od države do države, pa je osiguratelj prinuđen da za svaku državu članicu pripremi drukčiji osigurateljski proizvod koji će biti u skladu s njezinim kogentnim odredbama o ugovoru o osiguranju. Ovo ima za posljedicu da osiguratelji nisu u položaju natjecati se sa svojim jedinstvenim osigurateljskim proizvodima po čitavom tržištu EU-a. Također, ni potrošači iz jedne države članice nemaju pristup osigurateljskim uslugama koje su različite u drugim državama članicama upravo zbog različitosti kogentnih normi o ugovoru o osiguranju, makar pritom bila riječ i o istom osiguratelju,

⁵⁰ Basedow, J., "The Case for a European Insurance Contract Code", u: Hartkamp, A. S., Hodius, E., *Towards a European Civil Code*, Third Fully Revised and Expanded Edition, Kluwer Law International, str. 553 – 570., 553. Općenito govoreći, na učinkovitost funkcioniranja unutarnjeg tržišta EU-a nepovoljno utječu mnogobrojne razlike koje postoje među pojedinim nacionalnim privatnopravnim poređima država članica, primjerice razlike između ugovorne i izvanugovorne odgovornosti za štetu, različiti slučajevi objektivne odgovornosti za štetu, razlike u opsegu naknade štete, terminologija i jezik ugovora, značenje ugovora za stjecanje stvarnih prava, različite pretpostavke za stjecanje osobnih i stvarnopravnih sredstava osiguranja, razlike u kolizijskim normama itd. Josipović, T., *Načela europskog prava u presudama Suda Europske Zajednice*, Narodne novine, Zagreb, 2005., str. 92., fusnota 377.

⁵¹ Basedow, J., *op. cit.*, str. 560. Tako i Balzano, A., *op. cit.*, str. 235.

⁵² Heiss, H., *The Common Frame of Reference (CFR) of European Insurance Contract Law*, ERA Forum, 2008., 9., str. 95 – 109, 97.

odnosno osiguratelju koji u drugoj državi članici posluje putem društva kćeri, podružnice ili agencije.⁵³

Nedostatak, tj. nepostojanje harmonizacije ugovornog prava osiguranja pokušalo se riješiti uvođenjem zajedničkih odredbi o primjeni mjerodavnog prava na ugovor o osiguranju (čl. 7. Druge smjernice neživot i čl. 4. Druge smjernice život). No, ovakav se pristup pokazao neučinkovitim jer zahtijeva poznavanje stranog prava, što doprinosi teškoćama u rješavanju pravnih sporova i stvaranju dodatnih sudskih troškova.⁵⁴ Osim toga, primjena pravila međunarodnog privatnog prava na ugovor o osiguranju može dovesti do situacije da se na ugovor sklopljen u jednoj državi članici prema njezinim propisima (konkretno: kogentnim odredbama o ugovoru o osiguranju) i koji je u skladu s tim propisima pripremio osiguratelj kao svoj osigurateljski proizvod, primijeni pravo druge države članice koje može imati sadržajno drukčije kogentne norme o ugovoru o osiguranju, pa primjereno tomu može doći do nepredviđenih sporova, što svakako ne odgovara osigurateljima.⁵⁵

Kada se uočilo da uklanjanje javnopravnih prepreka nije dovoljno za učinkovito funkcioniranje unutarnjeg tržišta, došla je do izražaja sve veća potreba za usklađivanjem privatnopravnih odnosa jer se unutarnje europsko tržište temelji, kao i svako tržište, na privatnopravnim odnosima koji nastaju između ravnopravnih partnera prilikom izmjene roba, usluga i kapitala.⁵⁶

⁵³ *Ibid.*, str. 98.

⁵⁴ Basedow, J., *op. cit.*, str. 560.

⁵⁵ Heiss, H., *op. cit.*, str. 98.

⁵⁶ Josipović, T., *op. cit.*, str. 86. Zapravo, općenito uređivanje privatnopravne materije smjernicama počelo je još od početka osamdesetih godina prošlog stoljeća i to nakon što su otklonjene najvažnije javnopravne prepreke u funkcioniranju unutarnjeg tržišta. Najveći broj tih smjernica odnosi se na potrošačko pravo, no neke od tih potrošačkih smjernica izvršile su i velik utjecaj na opća pravila ugovornog prava, kao što je to slučaj sa Smjernicom 93/13/EEZ o nepoštenim odredbama potrošačkih ugovora. Osim ovih "potrošačkih" smjernica postoje i smjernice koje su izvršile određen utjecaj i na odštetno pravo, kao što su Smjernica 85/374/EEZ o odgovornosti za štetu od neispravnog proizvoda, Smjernica 84/450/EEZ o zavaravajućem oglašavanju, Smjernica 2005/29/EZ o nepoštenoj poslovnoj praksi te Smjernica 2000/31/EZ o pravilima o odgovornosti pružatelja usluga informacijskog društva (Petrić, S., "Usklađivanje europskog odštetnog prava", *Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse*, br. 7., Mostar, 2009., str. 121 – 139, str. 123 – 124). U području stvarnog prava imamo Smjernicu 94/47/EZ o *time-sharingu* te Smjernicu 93/7/EZ o povratu kulturnih dobara, no općenito gledano u stvarnom pravu je iz svih građanskopravnih grana najmanje učinjeno po pitanju harmonizacije (Gavella, N., "O europskom privatnom pravu", u: grupa autora, *Europsko privatno*

Slijedom navedenoga, kada su se počele postupno uklanjati javnopravne prepreke u funkcioniranju unutarnjeg tržišta osiguranja (donošenjem triju generacija smjernica), u pojedinim smjernicama iz oblasti osiguranja javljaju se elementi koji upućuju na stvaranje europskog ugovornog prava osiguranja, odnosno pojedine smjernice sadržavaju i odredbe koje se tiču ugovora o osiguranju.⁵⁷

Kao primjer možemo navesti prije navedenu obvezu osiguratelja na informiranje potrošača, budućeg ugovaratelja osiguranja prije sklapanja i tijekom trajanja ugovora o osiguranju (čl. 36. Smjernice 2002/83/EZ i toč. 52. Preambule). Zatim propisivanje prava na odustanak od ugovora o životnom osiguranju u propisanim rokovima (čl. 15. Druge smjernice život i čl. 35. Smjernice 2002/83/EZ) svakako ima utjecaj na privatno pravo država članica u vezi s ugovorima o osiguranju života. Tu su i smjernice o osiguranju od automobilske odgovornosti, koje svojim odredbama svakako utječu na sadržaj ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti (propisivanje minimalnih svota osiguranja, uvođenje *actio directe* oštećenika, propisivanje rokova za obradu odštetnog zahtjeva). Određen utjecaj na harmonizaciju ugovornog prava ima i Smjernica 87/344/EEZ o osiguranju pravne zaštite kojom je propisan obvezni sadržaj ugovora o osiguranju pravne zaštite kao specifičnog ugovora o osiguranju s obzirom na ostale vrste ugovora o osiguranju.

Iz navedenog se može uočiti da postoje određena nastojanja u sekundarnom pravu Unije k harmonizaciji ugovornog prava osiguranja, ali su u navedenim smjernicama odredbe kojima se među ostalim uređuje i ugovor o osiguranju parcijalne, tj. ne obuhvaćaju cjelokupnu materiju ugovora o osiguranju. Također, nisu međusobno povezane u neki sustav te su fragmentirane, bez neke unutrašnje kohezije. Ovo su ujedno i glavne slabosti cjelokupnog tzv. privatnopravnog *acquisa*,⁵⁸ a to onda vrijedi i za tzv. *acquis* ugovornog prava osiguranja.

pravo, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2002., str. 1 – 41, 18). Osim ovih smjernica od važnosti za privatno pravo postoje i smjernice koje se odnose na pravila konkurencije, elektroničku trgovinu, elektronički potpis, financijske usluge, autorska i srodna prava, trgovačke zastupnike, sustave plaćanja, zaštite osobnih podataka i dr. Dakle, već danas postoji solidan broj smjernica kojima se zadire u pitanja privatnog (građanskog) prava, pa se sve češće govori i o stvaranju tzv. europskog privatnog prava u okviru *acquisa communautairea*, odnosno o privatnopravnom *acquisu*. Petrić, S., *Nacrt Zajedničkog referentnog okvira za europsko privatno pravo*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 30., br. 1., 2009., str. 473 – 513, 476.

⁵⁷ Basedow, J., *op. cit.*, str. 563.

⁵⁸ Petrić, S., *Nacrt Zajedničkog...*, *op. cit.*, str. 478. Josipović, T., *op. cit.*, str. 89 i 91.

3.2. Ideje o stvaranju modela (nacrt) zakona o europskom ugovornom pravu osiguranja

Kako smo već rekli, s vremenom, a posebice od početka osamdesetih godina prošlog stoljeća, sve se ozbiljnije počelo uočavati da razlike u nacionalnim privatnim pravima, pogotovo u ugovornom pravu, predstavljaju ozbiljnu prepreku u funkcioniranju cjelokupnog unutarnjeg tržišta (ne samo onog koji se odnosi na osiguranje).⁵⁹ Stoga su se ponajprije odredbe privatnopravnog karaktera počele pojavljivati u smjernicama kad god se pojavila potreba za učinkovitijim funkcioniranjem unutarnjeg tržišta. No, takve odredbe privatnog prava ne predstavljaju jednu preglednu sustavnu cjelinu, već su rascjepkane i *ad hoc* karaktera, tj. donose se kada za njih postoji potreba, a da se pritom ne sagledava njihov položaj u sustavu privatnog prava.

Iz ovih su se razloga počele javljati ideje o kodifikaciji europskog građanskog prava ili pak o stvaranju nekih zajedničkih načela europskog privatnog prava, posebice ugovornog prava, koja bi eventualno mogla europskom zakonodavcu poslužiti u donošenju smjernica radi stvaranja zajedničkog europskog privatnog prava.⁶⁰ U tom smislu tijekom devedesetih godina prošlog stoljeća u državama članicama Unije pojavio se čitav niz radnih grupa sastavljenih od članova akademske zajednice i pravnika praktičara. Glavni cilj bio im je izrada nacrt ili načela europskog građanskog/privatnog prava, a poglavito ugovornog prava, koja bi bila pravno neobvezujuća (tzv. *soft law*).⁶¹

Tako je i u pogledu ugovornog prava osiguranja formirana I. kolovoza 1999. godine radna skupina pod nazivom *The European Insurance Contract Law Project Group* pod vodstvom profesora Jürgena Basedowa s Instituta Max Planck u Hamburgu.⁶² Ova je radna skupina bila dio skupine *Study Group on a European Civil Code* osnovane 1998. godine koja je bila zadužena za stvaranje radnog okvira za Europski građanski zakonik.⁶³ Cilj radne skupine *The European Insu-*

⁵⁹ Petrić, S., *Nacrt Zajedničkog...*, *op. cit.*, str. 480.

⁶⁰ *Loc. cit.*

⁶¹ Josipović, T., *op. cit.*, str. 94. Detaljnije o radnim skupinama u: Petrić, S., *Nacrt Zajedničkog...*, *op. cit.*, str. 490 – 493.

⁶² http://www.mpipriv.de/ww/en/pub/research/research_work/european_and_universal_private/insurance_law/project_group_european_insuran.cfm, stranica posjećena 23. kolovoza 2009.

⁶³ Skupina *Study Group on a European Civil Code* zajedno sa skupinom *Research Group on the Existing EC Private Law* (tzv. *acquis group*) krajem 2007. godine podnijela je Europskoj komisiji *Draft Common Frame of Reference for a European Private Law – DCFR* (Nacrt Zajedničkog referentnog okvira za europsko privatno pravo). Petrić, S., *Nacrt*

rance Contract Law Project Group bio je izvršiti komparativno istraživanje nacionalnih propisa država članica o ugovoru o osiguranju kako bi iz tog istraživanja eventualno nastali prijedlozi za harmonizaciju ugovornog prava osiguranja. Osobita pozornost posvetila se pronalaženju međusobno suprotnih ili različitih nacionalnih pravnih rješenja kako bi se olakšalo donošenje prijedloga za harmonizaciju ugovornog prava osiguranja koji bi bio prihvaćen na široko europskoj razini. Pitanja koja je ova grupa posebno istraživala u svojim poredbenopravnim analizama bila su: opće odredbe o ugovoru o osiguranju, sklapanje ugovora, interes osiguranja, obveze stranaka prije i nakon nastupa osiguranog slučaja, premija osiguranja, osiguranje u korist trećega, suosiguranje i zajedničko osiguranje, trajanje police i otkaz ugovora o osiguranju te zastara.⁶⁴ Rad ove skupine do sada nije rezultirao donošenjem prijedloga za harmonizaciju ugovornog prava osiguranja, već samo objavom rezultata istraživanja.⁶⁵

Osim navedene skupine, nekako u isto vrijeme (rujan 1999. godine) počela je i s radom skupina *The Restatement of European Insurance Contract Law Project Group* na Sveučilištu u Innsbrucku pod vodstvom prof. Fritza Reichert-Facilidesa kojeg je nakon smrti 2003. godine zamijenio prof. Helmut Heiss.⁶⁶ Innsbruška skupina (koristi se još naziv *Insurance Group*) tijesno surađuje sa skupinom *Study Group on a European Civil Code*, kao i s navedenom tzv. Hamburškom skupinom *The European Insurance Contract Law Project Group*. Innsbruška skupina kao članica *European Network of Excellence on European Contract Law within the Sixth Framework Programme of the EU*⁶⁷ imala je za cilj

Zajedničkog..., *op. cit.*, str. 490. DCFR jest tekst koji je izradila akademska zajednica uz suradnju s pravnicima praktičarima te koji predstavlja rezultate istraživanja o privatnom pravu država članica Europske unije. On treba pokazati koliko nacionalna privatna prava država članica nalikuju jedna drugima ili se međusobno razlikuju i koliko se prava tih država članica mogu shvatiti kao zajedničko europsko nasljeđe, a s ciljem eventualne buduće harmonizacije cjelokupnog europskog privatnog prava. Von Bar, C., Clive, E., Schulte-Nölke, H., *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law*, Sellier, European Law Publishers, Munich, 2009., str. 7.

⁶⁴ http://www.mpipriv.de/ww/en/pub/research/research_work/european_and_universal_private/insurance_law/project_group_european_insuran.cfm, stranica posjećena 23. kolovoza 2009.

⁶⁵ U: Jürgen Basedow, Till Fock, Dorothee Janzen, *Europäisches Versicherungsvertragsrecht*, Mohr Siebeck, Band I und II 2002, Band III 2003.

⁶⁶ <http://www.uibk.ac.at/zivilrecht/restatement/whoweare.html>, stranica posjećena 24. kolovoza 2009.

⁶⁷ Europska mreža izvrsnosti za europsko privatno pravo u okviru šestog okvirnog Programa Europske unije, koju je u svibnju 2005. osnovala Europska komisija s ciljem da uz suradnju raznih radnih skupina i projektnih grupa diljem EU-a, sveučilišta,

stvoriti zajednički referentni okvir za europsko ugovorno pravo osiguranja, a na temelju poredbenopravnog istraživanja ugovornog prava osiguranja država članica.⁶⁸ Na osnovi provedenog istraživanja Insbruška skupina (u čijem su radu sudjelovali i članovi Hamburške skupine) izradila je Načela europskog ugovornog prava osiguranja (*Principles of European Insurance Contract Law – PEICL*), koje je 17. prosinca 2007. podnijela Europskoj komisiji⁶⁹ kao Nacrt zajedničkog referentnog okvira za europsko ugovorno pravo osiguranja (*Draft Common Frame of Reference of European Insurance Contract Law – DCFR Insurance*).

3.3. PEICL/DCFR Insurance kao model zakona o europskom ugovornom pravu osiguranja

PEICL/DCFR Insurance, kako smo već rekli, nastao je kao rezultat akademskog poredbenopravnog istraživanja ugovornog prava osiguranja država članica. On je prije svega akademski tekst, a nikako politički tekst, što znači da iza njega stoji samo radna skupina te da nije potvrđen niti od jedne europske ili nacionalne institucije te, sukladno tome, nije obvezujući pravni akt.⁷⁰ Osim toga, treba naglasiti da prema Ugovoru o Europskoj uniji ne postoje ovlasti Unije u uspostavi općeg i jedinstvenog privatnog poretka,⁷¹ pa tako ne postoje niti ovlasti Unije u donošenju akata koji bi predstavljali kodifikaciju ugovornog prava osiguranja.

institucija i organizacija stvori Zajednički referentni okvir za europsko ugovorno pravo (*Common Frame of Reference – CFR*). <http://www.copecl.org/>, stranica posjećena 24. kolovoza 2009.

⁶⁸ http://www.mpipriv.de/ww/en/pub/research/research_work/european_and_universal_private/insurance_law/project_group_european_insuran.cfm, stranica posjećena 24. kolovoza 2009.

⁶⁹ Petrić S., Nacrt Zajedničkog..., *op. cit.*, str. 498.

⁷⁰ Heiss, H., *op. cit.*, str. 96. Isto tako i *DCFR on European Private Law* nije politički tekst, već iza njega također stoje njegove radne skupine: *Study Group on a European Civil Code* i *Research Group on the Existing EC Private Law* (tzv. *acquis group*). Ove dvije radne skupine zajedno sa skupinom *The Restatement of European Insurance Contract Law Project Group* (*Insurance Group*) čine tzv. Skupinu za izradu nacrtu Europske mreže izvrsnosti za privatno pravo (*Drafting Team of the CoPEL Network*). Von Bar, C., Clive, E., Schulte-Nölke, H., *op. cit.*, str. 6 i 47.

⁷¹ Josipović, T., *op. cit.*, str. 92. No, unatoč tomu što Unija nema takvih ovlasti, postoji nekoliko rezolucija Europskog parlamenta koje ukazuju na potrebu harmonizacije onih privatnopravnih područja (posebice obvezno, odnosno ugovorno pravo) koja su neposredno bitna za funkcioniranje unutarnjeg tržišta EU-a. O tome: Josipović, T., *op. cit.*, str. 92., fusnota 379.

Sam *PEICL/DCFR Insurance* podijeljen je prema svojoj strukturi na četiri velika dijela. Prvi dio odnosi se na opće odredbe koje su zajedničke za sve vrste ugovora o osiguranju. Drugi dio odnosi se na tzv. odštetna osiguranja (*Indemnity Insurance*)⁷², a treći na tzv. osiguranja s fiksnom svotom.⁷³ Četvrti dio trebao bi se odnositi na odredbe o posebnim vrstama osiguranja (ovdje bi ušlo i osiguranje od odgovornosti), međutim taj dio još nije obrađen, već se i dalje radi na njemu.⁷⁴

U prvom dijelu, koji se odnosi na opće (zajedničke) odredbe ugovora o osiguranju, nalazimo odredbe o: primjeni *PEICL/DCFR Insurancea*, zatim odredbe o tzv. inicijalnoj fazi (*Initial Stage*) ugovora o osiguranju (predugovorne obveze stranaka, sklapanje ugovora, retroaktivno osigurateljsko pokriće), trajanju ugovora te odredbe o polici osiguranja. U prvom se dijelu nalaze još i odredbe o posrednicima u osiguranju te odredbe o riziku, premiji, osiguranom slučaju i zastari u osiguranju. Nakon toga dolazi drugi dio *PEICL/DCFR Insurancea* koji se odnosi na tzv. odštetna osiguranja. Ovdje se obrađuju pitanja o osiguranju svoti (posebno se govori o podosiguranju i nadosiguranju i višestrukome osiguranju), o pravnom temelju za isplatu naknade štete, o pravu osiguratelja na subrogaciju, o ostalim osobama u ugovoru o osiguranju osim ugovaratelja osiguranja, o riziku osiguranja te o grupnom i zajedničkom osiguranju. Treći i četvrti dio *PEICL/DCFR Insurancea* samo su naznačeni, ali do sada nisu posebno obrađeni.

Polje primjene *PEICL/DCFR Insurancea* odnosi se na sve vrste ugovora o osiguranju, uključivši i uzajamno osiguranje, no ne odnosi se na reosiguranje (čl. 1:101.). Iako nije izriječno navedeno, odnosio bi se primjerice i na pomorsko i zračno osiguranje, kao i na osiguranje velikih rizika.⁷⁵ Posebnost *PEICL/DCFR Insurancea* očituje se u tomu što bi prema čl. 1:102. njegova primjena bila opcionalna, tj. ugovorne stranke bi se same suglasile da se na

⁷² Čl. 1:201. st. 3. govori da se odštetnim osiguranjem smatra ono osiguranje kojim se osiguratelj obvezuje osiguraniku naknaditi pretrpljenu štetu u slučaju nastupa osiguranog slučaja.

⁷³ Čl. 1:201. st. 4. govori da se osiguranjem na fiksnu svotu smatra ono osiguranje kojim se osiguratelj obvezuje isplatiti iznos fiksne svote osiguraniku u slučaju nastupa osiguranog slučaja. U ovu se vrst osiguranja, prema čl. 14:01. *PEICL/DCFR Insurancea*, ubraja osiguranje od nezgode, životno osiguranje, osiguranje u slučaju sklapanja braka, rođenja, kao i svako drugo osiguranje osoba. No, za sada taj dio o fiksnom osiguranju nije do kraja obrađen, već se na njemu i dalje radi.

⁷⁴ Heiss, H., *op. cit.*, str. 99.

⁷⁵ *Ibid.*, str. 100.

njihov ugovor o osiguranju primjenjuje upravo *PEICL/DCFR Insurance*.⁷⁶ Ako takva suglasnost ne bi postojala, tada bi se na njihov ugovor o osiguranju primjenjivalo ili nacionalno pravo (ako nije riječ o ugovoru o osiguranju s elementom inozemnosti), ili bi se primjenjivala pravila međunarodnog privatnog prava. No, ako se stranke odluče na primjenu *PEICL/DCFR Insurancea*, tada je njegova primjena obvezna, tj. isključuje se primjena bilo kojih drugih nacionalnih prava kojima se uređuje ugovor o osiguranju izvan *PEICL/DCFR Insurancea* (čl. 1:102., reč. 2. i čl. 1:105. st. 1. reč. 1).⁷⁷ Osim nacionalnih prava, ugovaranjem *PEICL/DCFR Insurancea* isključila bi se primjena i kolizijskih pravila za određivanje mjerodavnog prava o ugovoru o osiguranju.⁷⁸ Nadalje, kako *PEICL/DCFR Insurance* teži sveobuhvatnom uređenju ugovora o osiguranju, a u cilju što šire zaštite ugovaratelja osiguranja kao potrošača, u tom smislu ne dopušta ugovornim stranama da isključe primjenu samo pojedinih njegovih odredbi na ugovor o osiguranju.⁷⁹ Drugim riječima, ili će se stranke odlučiti u cijelosti na primjenu pravila *PEICL/DCFR Insurancea*, ili se njegova pravila uopće neće primjenjivati na ugovor o osiguranju. No, postoji i iznimka u korist primjene pravila nacionalnog prava na ugovor o osiguranju. Naime, u čl. 1:105. st. 1. reč. 2. navedeno je kako će se na ugovore koji se odnose na posebne vrste osiguranja, a koje nisu uključene u *PEICL/DCFR Insurance*, primjenjivati pravila nacionalnog prava. No, jednom

⁷⁶ *Ibid.*, str. str. 103.

⁷⁷ Razlog tome, kao što smo već rekli, jest postojanje velikog broja kogentnih odredbi o ugovoru o osiguranju u različitim europskim zemljama, što negativno utječe na harmonizaciju tržišta osiguranja jer osiguratelji nisu u mogućnosti nuditi i prodavati osigurateljsko pokriće s istom policom osiguranja u različitim europskim zemljama. *PEICL/DCFR Insurance* upravo ima zadatak da takve poteškoće nadvlada, pa je njegova primjena zamišljena tako da isključuje primjenu nacionalnih odredbi o ugovoru o osiguranju. Naravno, da bi takvo što bilo moguće, potrebno je da *PEICL/DCFR Insurance* sveobuhvatno uređuje ugovor o osiguranju. Stoga se odredbe *PEICL/DCFR Insurancea* ne mogu smatrati jednim minimalnim standardom prava koja bi se priznala strankama ugovora o osiguranju (prvenstveno ugovaratelju osiguranja) te koje bi zatim morale prihvatiti nacionalno zakonodavstvo. Naprotiv, odredbe *PEICL/DCFR Insurancea* upravo bi trebale zamijeniti nacionalno zakonodavstvo. Dakle, u vezi s ugovorom o osiguranju inzistira se na načelu maksimalne harmonizacije, za razliku od ostalih potrošačkih ugovora gdje je prisutno načelo minimalne harmonizacije. Basedow, J., Birds, J., Clarke, M., Cousy, H., Heiss, H., Loacker, D. L., *Principles of European Insurance Contract Law (PEICL)*, Sellier, European Law Publishers, 2009., str. 46.

⁷⁸ *Ibid.*, str. 34.

⁷⁹ *Ibid.*, str. 35.

kada bi se takve posebne vrste osiguranja uključile u *PEICL/DCFR Insurance* svakako bi i navedena iznimka izgubila na važnosti.⁸⁰ Konačno, u slučaju da postoje pravne praznine u *PEICL/DCFR Insuranceu*, propisano je da se imaju primijeniti na adekvatan način odredbe *Principles of European Contract Law* (PECL), (više *infra*, 3.5.), odnosno u nedostatku relevantnih pravila u PECL-u, imala bi se primijeniti opća načela zajednička pravima država članica.⁸¹

U vezi s poljem primjene *PEICL/DCFR Insurancea* treba naglasiti kako njegova primjena ne utječe na primjenu nacionalnih pravila o nadzoru nad poslovima osiguranja i osigurateljima. Međutim, problem je taj da se u pojedinim državama članicama odredbe koje su karakteristične za ugovor o osiguranju (npr. odredbe o obvezi predugovornog informiranja), ne nalaze u propisima koji uređuju ugovor o osiguranju, već u propisima koji uređuju nadzor nad poslovima osiguranja.⁸² Stoga se izražava stav da se, neovisno o tome uređuje li se materija ugovora o osiguranju propisima o ugovoru o osiguranju ili propisima o nadzoru u osiguranju, uvijek treba dati prednost *PEICL/DCFR Insuranceu* ako su se stranke opredijelile za njegovu primjenu. Dakle, *PEICL/DCFR Insurance* u cijelosti sprečava primjenu nacionalnih odredbi o ugovoru o osiguranju, bez obzira na to u kojem se propisu one nalaze. U protivnom bi bila narušena jedinstvena primjena *PEICL/DCFR Insurancea*.

Što se tiče naravi samih odredbi u *PEICL/DCFR Insuranceu* razlikuju se tzv. kogentne odredbe i polukogentne odredbe.⁸³ Tako je u čl. 1:103. st. 1. ostavljena mogućnost da se propiše koje bi to odredbe bile kogentne, tj. od kojih stranke nikada ne bi mogle odstupiti. Od svih ostalih odredbi (dakle, one koje nisu označene kao kogentne) u čl. 1:103. st. 2. ostavljena je mogućnost da stranke od njih mogu odstupiti, ali samo ako to odstupanje nije na štetu ugovaratelja osiguranja, osiguranika ili korisnika osiguranja. No, ako je riječ o

⁸⁰ *Ibid.*, str. 47 – 48.

⁸¹ Opća načela zajednička pravima država članica trebali bi utvrditi nacionalni sudovi država članica, a u zadnjoj instanci i sam Europski sud pravde, pri čemu bi kao vodilja mogla poslužiti praksa Europskog suda pravde u vezi s odgovornosti Unije za štetu koju prouzroče njezine institucije ili njezini službenici u obavljanju svojih dužnosti. *Ibid.*, str. 48.

⁸² *Ibid.*, str. 47. Primjerice, i u hrvatskom Zakonu o osiguranju nalazi se poglavlje o informacijama koje je osiguratelj dužan pružiti ugovaratelju osiguranja kod sklapanja ugovora o osiguranju (čl. 89.) i za vrijeme trajanja ugovora o osiguranju (čl. 90.). Dakle, odredbe koje su karakteristične za ugovor o osiguranju (odredbe o obvezi osiguratelja na informiranje ugovaratelja osiguranja) nalaze se u Zakonu o osiguranju, a ne u odredbama odsjeka 27. (čl. 921. – 989.) Zakona o obveznim odnosima koje se odnose na ugovor o osiguranju kao *lex generalis*.

⁸³ Heiss, H., *op. cit.*, str. 101.

velikim rizicima (dakle, industrijskim i trgovačkim rizicima koji pogađaju velika poduzeća kao osiguranike te koji su uvedeni Drugom smjernicom neživot, *supra* 2.3.), tada je od tzv. polukogentnih odredbi dopušteno odstupanje u korist bilo koje strane, što znači da se može od takvih odredbi odstupiti i u korist osiguratelja. Ovo zato što se smatra da kod takvih rizika nije potrebno posebno štititi osiguranika kao što je potrebno štititi osiguranika u svojstvu potrošača kao fizičke osobe kod masovnih rizika.⁸⁴

3.4. Utjecaj postojećeg prava Europske unije na PEICL/DCFR Insurance

Može se uočiti da je na *PEICL/DCFR Insurance* određen utjecaj ostavilo i sekundarno pravo Unije, tj. odredbe pojedinih smjernica kojima se uređuje materija osiguranja, odnosno pojedine odredbe tih smjernica koje se dotiču ugovora o osiguranju, ali i odredbe smjernica kojima se općenito zadire i u ugovorno pravo kao što su to smjernice koje se odnose na zaštitu potrošača.⁸⁵

Za razliku od smjernica o osiguranju *PEICL/DCFR Insurance* nije izravno prihvatio podjelu osiguranja na tzv. poslove neživotnog osiguranja i poslove životnog osiguranja, već prihvaća podjelu osiguranja na tzv. odštetna osiguranja i osiguranja s fiksnom svotom. Ali u samom Aneksu prihvaća podjelu rizika prema vrstama osiguranja koja je još utvrđena Prvom smjernicom neživot (Prilog A) i Prvom smjernicom život (čl. 1. toč. 1.). Zatim, u čl. 2:201. propisuje o kojim podacima (zajedno s dokumentima koji sadržavaju takve podatke) osiguratelj mora informirati potencijalnog ugovaratelja osiguranja prije sklapanja ugovora o osiguranju.⁸⁶ Ovakva odredba preuzeta je iz čl. 36. Smjernice 2002/83/EZ⁸⁷

⁸⁴ *Loc. cit.*

⁸⁵ *Ibid.*, str. 101 – 102. U literaturi se sekundarno pravo koje se odnosi na harmonizaciju ugovornog prava koje se odnosi na zaštitu potrošača naziva još i *consumer acquis*, dok se sekundarno pravo koje se odnosi na harmonizaciju ostalih segmenata ugovornog prava (među koje svakako spada i ugovorno pravo osiguranja) naziva *non-consumer acquis*. Istodobno se takva podjela sekundarnog prava kritizira navodeći da je suviše neprecizna. Jelinić, S., Akšamović, D., *Ugovorno pravo Europske unije na prekretnici*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, vol. 60, br. 1 (2010.), str. 203 – 254, 221 – 222.

⁸⁶ Primjerice, podaci o premiji, njezinom dospijeću i načinu plaćanja, podaci o svoti osiguranja, predmetu osiguranja, osiguraniku, korisniku osiguranja, trajanju ugovora, pravu koje se primjenjuje na ugovor, mogućnost podnošenja izvansudskog prigovora na odluku osiguratelja, podaci o postojanju garancijskih fondova.

⁸⁷ *Directive 2002/83/EC of the European Parliament and of the Council of 5 November 2002 concerning life assurance* (Smjernica 2002/83/EZ o životnom osiguranju), OJ L 345, 19/12/2002, p. 0001–0051

(kojom se mijenjaju tri prethodne smjernice o životnom osiguranju) u kojem se izričito navodi koje to informacije osiguratelj mora pružiti ugovaratelju osiguranja prije sklapanja ugovora o osiguranju života, kao i tijekom trajanja ugovora (*supra* 2.4.) te iz čl. 3. Smjernice 2002/65/EZ o prodaji financijskih usluga na daljinu⁸⁸ u kojemu se također nabraja koje se sve informacije prije sklapanja ugovora na daljinu moraju pružiti potrošaču,⁸⁹ što se svakako primjenjuje i na situaciju kada se i ugovor o osiguranju sklapa na daljinu. Nadalje u čl. 2:303. propisano je da ugovaratelj osiguranja može u pisanom obliku odustati od ugovora u roku od dva tjedna od primitka prihvata ponude (tzv. *cooling-off period*), čime je u *PEICL/DCFR Insurance* preuzeta odredba iz čl. 6. Smjernice 2002/65/EZ koji govori o pravu potrošača na odustanak od ugovora u roku od 14 dana od sklapanja, bez navođenja posebnog razloga. S druge strane, odredba čl. 1:203.⁹⁰ o jeziku i tumačenju ugovora o osiguranju uvelike je preuzeta iz čl. 5. Smjernice 93/13/EEZ o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima.⁹¹ Također i čl. 2:304.⁹² o nepoštenim odredbama u ugovoru o osiguranju vrlo je sličan i čl. 3. navedene Smjernice.⁹³ *PEICL/DCFR*

⁸⁸ *Directive 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council of 23 September 2002 concerning the distance marketing of consumer financial services and amending Council Directive 90/619/EEC and Directives 97/7/EC and 98/27/EC* (Smjernica o prodaji financijskih usluga na daljinu i koja mijenja Smjernicu 90/619/EEZ i Smjernicu 97/7/EZ i 98/27/EZ), OJ L 271, 9/10/2002, p. 0016–0024.

⁸⁹ Primjerice: podaci o dobavljaču usluge (tvrtka, glavna djelatnost, sjedište), podaci o zastupniku dobavljača usluge u državi članici, podaci o financijskoj usluzi (njezin opis i glavne karakteristike, njezina ukupna cijena sa svim troškovima, pristojbama i porezima itd.), podaci o ugovoru sklopljenog na daljinu (o tomu postoji li ili ne pravo na odustanak od ugovora te iznos koji pritom potrošač mora platiti, trajanje ugovora, o pravu na prijevremeni otkaz ugovora, podaci o jeziku ugovora i jeziku na kojem će se dobavljač obraćati potrošaču itd.), podaci o pravu podnošenja prigovora potrošača.

⁹⁰ Sve isprave koje izdaje osiguratelj moraju biti pisane na jasan i razumljiv način i na jeziku na kojem se pregovaralo. U slučaju da postoji dvojba u značenju odredbi ugovora ili bilo koje druge isprave primjenjuje se tumačenje koje ide najviše u korist ugovaratelja osiguranja, osiguranika ili korisnika osiguranja.

⁹¹ *Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts*, OJ L 95, 21/4/1993, p. 0029–0034.

⁹² Čl. 2:304. st. 1.: “Odredba o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo neće obvezivati ugovaratelja osiguranja, osiguranika ili korisnika osiguranja, ako protivno zahtjevima načela savjesnosti i poštenja i pravičnog postupanja na njihovu štetu prouzrokuje značajnu neravnotežu u njihovim pravima i obvezama koje proizlaze iz ugovora, uzimajući pritom u obzir prirodu ugovora o osiguranju, sve ostale odredbe ugovora i okolnosti pod kojima je taj ugovor sklopljen.”

⁹³ Čl. 3. t. 1. Smjernice 93/13/EEZ: “Ugovorna odredba o kojoj se nije pojedinačno pre-

Insurance prihvaća i odredbe Smjernice 2004/113/EZ⁹⁴ o zabrani diskriminacije muškaraca i žena s obzirom na navedenu moguću diskriminaciju kod ugovora o osiguranju.⁹⁵ Dakle, iz svega navedenog, možemo zaključiti da je i sekundarno pravo Unije izvršilo utjecaj na *PEICL/DCFR Insurance*, čime su se razne odredbe privatnopravnog karaktera, koje se inače nalaze u različitim smjernicama i koje kao takve ne predstavljaju jednu sustavnu cjelinu u privatnom pravu, pokušale predstaviti na jedan sustavan i koherentan način u reguliranju ugovornog prava osiguranja, a zajedno s ostalim odredbama koje su proizašle iz poredbenopravne analize ugovora o osiguranju.

3.5. Odnos *PEICL/DCFR Insurancea* prema ostalim projektima kodifikacije europskog privatnog prava

Temeljno je pravilo da se ugovorno pravo osiguranja ne može promatrati odvojeno od obveznog prava, posebice općeg dijela obveznog prava.⁹⁶ U tom se smislu niti *PEICL/DCFR Insurance* ne smije potpuno odvojiti od nacрта i projekata ostalih radnih skupina koji su se odnosili na približavanje privatnog, posebice ugovornog prava država članica u cilju stvaranja zajedničkog prijedloga eventualne buduće harmonizacije. Sukladno navedenom, *PEICL/DCFR Insurance* se u čl. 1:105. st. 2. izrijekom poziva da se u slučaju pitanja koja nisu riješena PEICL-om ona rješavaju u skladu s Načelima europskog ugovornog prava (*Principles of European Contract Law – PECL*) koje je izradila Komisija za europsko ugovorno pravo (tzv. Landova komisija).⁹⁷ Na taj je način *PECL*

govaralo smatra se nepravičnom ako suprotno zahtjevima načela dobre vjere, prouzrokuje značajnu neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, a na štetu potrošača.”

⁹⁴ *Council Directive 2004/113/EC of 13 December 2004 implementing the principle of equal treatment between men and women in the access to and supply of goods and services* (Smjernica 2004/113/EZ kojom se primjenjuje načelo ravnopravnosti muškaraca i žena u mogućnosti dobivanja i nabave roba, odnosno pružanja usluga), OJ L 373, 21/12/2004, p. 0037 – 0043.

⁹⁵ Naime, u čl. 1:207. st. 1. propisano je kako čimbenik spola u izračunu premije i naknada iz osiguranja ne smije rezultirati razlikama u pojedinačnim premijama i naknadama iz osiguranja, osim ako osiguratelj dokaže da su navedene razlike utemeljene na relevantnim i točnim aktuarskim i statističkim podacima. U svakom slučaju, trudnoća i majčinstvo ne smiju rezultirati razlikama u pojedinačnim premijama i naknadama iz osiguranja. Ovakva odredba gotovo u potpunosti odgovara čl. 5. Smjernice 2004/113/EZ o primjeni načela ravnopravnosti između muškarca i žena.

⁹⁶ Basedow, J., *op. cit.*, str. 563., Heiss, H., *op. cit.*, str. 100.

⁹⁷ *Commission on European Contract Law – CECL*. Ta je komisija osnovana još davne 1982. godine, nazvana je prema svojem utemeljitelju i predsjedniku Oleu Landu, a bila je sastavljena od predstavnika akademske zajednice i pravnika praktičara. Svoja

postao neka vrsta *lex generalis* u odnosu na *PEICL/DCFR Insurance*.⁹⁸ *PECL* je kasnije preuzeo *DCFR on European Private Law* u nešto izmijenjenom obliku (II. i III. knjiga, *DCFR on European Private Law*).⁹⁹ Svakako da bi u eventualnim budućim promišljanjima trebalo možda ispitati bi li se u slučaju postojanja praznina u *PEICL/DCFR Insuranceu* moglo uputiti i na *DCFR on European Private Law*, kao projekt koji je mnogo širi od tzv. Landovih načela (*PECL-a*), s obzirom na činjenicu da se potonja odnose samo na ugovorno pravo, a *DCFR on European Private Law* inkorporira u sebi ta ista načela, a usto obuhvaća veći opseg privatnog prava.

3.6. Važnost *PEICL/DCFR Insurancea*

Temeljna vrijednost *PEICL/DCFR Insurancea* sastoji se u tome što predstavlja platformu koja bi omogućila potpunu uspostavu slobode pružanja usluga djelatnosti osiguranja na čitavom području Unije.¹⁰⁰ Takva sloboda koju bi omogućio *PEICL/DCFR Insurance* nastavljala bi se na slobodu u obavljanju djelatnosti osiguranja u smislu treće generacije smjernica o osiguranju (*supra* 2.4.). Umjesto različitih nacionalnih prava, na ugovor o osiguranju primjenjivao bi se *PEICL/DCFR Insurance* ako su stanke izabrale njegovu primjenu. Time bi osiguratelji koji obavljaju djelatnost na području više država članica mogli nastupati na tržištu s jedinstvenim uvjetima osiguranja i jedinstvenim policama osiguranja, bez potrebe za prilagođavanjem zahtjevima kogentnih normi koje uređuju ugovori o osiguranju u nacionalnim zakonodavstvima. Smatra se da bi ovakva praksa s jedne strane smanjila troškove obavljanja poslova osiguranja, a s druge strane omogućila ostvarivanje potpuno jednakih uvjeta na unutarnjem tržištu EU-a za sve osiguratelje (ali i svim ugovarateljima osiguranja omogućila bi pristup jedinstvenim uslugama i proizvodima osiguranja) te bi u konačnici pridonijela stvaranju tzv. sveeuropskog poola rizika¹⁰¹, čime bi osiguratelji imali veću sigurnost u poslovanju s rizicima.

Načela europskog privatnog prava objavila je u trima djelima, 1995., 1999. i 2003. godine, čime je formalno prestala s radom. Petrić, S., Nacrt Zajedničkog..., *op. cit.*, str. 490. Landova načela predstavljaju preporuku za ujednačavanje pravila ugovornog prava u pravnim porecima država članica, a njihova težina ogleda se u tomu što su prihvatljiva sa stajališta različitih pravnih poredaka, pa se u literaturi označuju i kao zajednička načela europskog ugovornog prava. Gavella, N., *op. cit.*, str. 21.

⁹⁸ Heiss, H., *op. cit.*, str. 100.

⁹⁹ Von Bar, C., Clive, E., Schulte-Nölke, H., *op. cit.*, str. 7 – 8 i 30.

¹⁰⁰ Basedow, J., *The Optional Application of the Principles of European Insurance Contract Law*, ERA Forum, 2008., 9., str. 111 – 117, 117.

¹⁰¹ *Loc. cit.*

4. ZAKLJUČAK

Na temelju izloženog nameće se zaključak da harmonizacija prava osiguranja u Europskoj uniji predstavlja jedan složen proces. Ovo zato što pravo osiguranja ima višestruki karakter. Ono obuhvaća norme koje uređuje djelatnost osiguranja, koje su mahom javnopravnog karaktera. To su različite statusne norme, norme koje se odnose na upravljanje rizicima, određivanje rezervi, garancijski fondovi i ostale norme kojima je cilj da osiguratelji pravilno obavljaju svoju djelatnost. No, pravo osiguranja obuhvaća i norme privatnopravnog karaktera kojima se uređuju sva relevantna pitanja ugovora o osiguranju. Ove potonje norme u svojem su najvećem dijelu ili kogentne ili polukogentne naravi (one od kojih se može odstupiti samo ako je to u interesu osiguranika), a u cilju maksimalne zaštite osiguranika.

U pogledu obavljanja djelatnosti osiguranja i uvjeta koje osiguratelji moraju ispunjavati da bi mogli obavljati takvu djelatnost na području Europske unije, donošenjem treće generacije smjernica o osiguranju postignut je završni stupanj harmonizacije na unutarnjem tržištu osiguranja. Ovaj završni stupanj harmonizacije ogleda se u tome što dozvolava za osnivanje i obavljanje usluga osiguranja koju je osiguratelj dobio u matičnoj državi vrijedi na čitavom teritoriju Unije (*Single Authorisation System*). S druge strane, nadležna tijela države članice u kojoj se nalazi sjedište osiguratelja provode nadzor nad financijskim stanjem u poslovanju osiguratelja po čitavom teritoriju Unije te mogu poduzimati mjere protiv osiguratelja ako je povrijedio pravila države u kojoj posluje (*Home Country Control*). Ovakvo priznavanje dozvole za obavljanje djelatnosti osiguranja na čitavom teritoriju Unije i priznavanje nadzora matične države osiguratelja u poslovanju po čitavom teritoriju Unije ne bi bilo moguće da prije toga države članice nisu usvojile smjernice treće generacije koje uređuju djelatnost osiguranja i nadzora nad osigurateljem. Navedene smjernice implementirane su i u hrvatski Zakon o osiguranju, a odredbe o priznavanju dozvola matične države za obavljanje djelatnosti i nadzora njezinih nadležnih tijela nad poslovanjem osiguratelja u RH početak će se primjenjivati s danom prijema RH u članstvo Unije.

Međutim, ugovorno pravo osiguranja do sada nije bilo predmetom uređivanja smjernica o osiguranju (osim nekolicine odredbi privatnopravnog karaktera u pojedinim smjernicama). Ne ulazeći u pitanje nadležnosti Unije u uređivanju privatnopravnih ugovornih odnosa, ostaje nam konstatacija da se u vezi s ugovorima o osiguranju primjenjuju nacionalni propisi država članica.

No, sve su intenzivnijim razvojem tržišta osiguranja na području Unije razlike u nacionalnim ugovornim pravima osiguranja počele predstavljati sve ozbiljniju prepreku u funkcioniranju cjelokupnog (sada) unutarnjeg tržišta osiguranja. Naime, osiguratelji iz jedne države članice moraju prilagođavati svoje osigurateljske proizvode u skladu s nacionalnim propisima u ugovoru o osiguranju, što im onemogućuje nastupanje s jedinstvenim proizvodima na čitavom teritoriju Unije. S druge strane, ni potrošači iz jedne države članice nemaju pristup osigurateljskim uslugama koje su različite u drugim državama članicama upravo zbog različitosti (pretežito kogentnih) normi o ugovoru o osiguranju, makar pritom bila riječ i o istom osiguratelju.

PEICL/DCFR Insurance, o čemu je bilo riječi, upravo predstavlja pokušaj harmonizacije ugovornog prava osiguranja kao načina rješavanja opisanog problema u funkcioniranju unutarnjeg tržišta osiguranja. Ono što se može primijetiti jest da *PEICL/DCFR Insurance* teži k maksimalnoj harmonizaciji ugovornog prava osiguranja ne dopuštajući strankama koje ugovore njegovu primjenu odstupanje od njegovih odredbi. Ovo zato da se isključi mogućnost bilo kakve primjene nacionalnih (kogentnih) zakonskih odredbi o ugovoru o osiguranju koje, kao što smo već rekli, negativno utječu na razvoj unutarnjeg tržišta osiguranja.

PEICL/DCFR Insurance ne može se promatrati odvojeno od nastojanja za harmonizacijom privatnog prava u Europskoj uniji općenito. U tom smislu je na njegov sadržaj određen utjecaj ostvario i tzv. privatnopravni *acquis*, posebice smjernice koje se tiču materije zaštite potrošača (Smjernica o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima). Nadalje, i pojedine rijetke odredbe koje se tiču ugovora o osiguranju iz treće generacije smjernica o osiguranju (dužnosti osiguratelja na informiranje ugovaratelja osiguranja, pravo ugovaratelja osiguranja na odustanak od sklopljenog ugovora) našle su svoje mjesto i u *PEICL/DCFR Insuranceu*. Konačno, *PEICL/DCFR Insurance* u određenom je odnosu i s ostalim projektima kojima je cilj harmonizacija europskog privatnog prava, posebice s Landovim načelima, na čiju primjenu i upućuje za pitanja koja nisu posebno uređena u *PEICL/DCFR Insuranceu*.

Na kraju da istaknemo kako je *PEICL/DCFR Insurance* projekt u nastajanju. Pojedina njegova poglavlja, kao npr. osiguranje s fiksnom svotom (a u koja bi se ubrajala i životna osiguranja) samo su naznačena, a da ne sadržavaju nikakve posebne odredbe. Također, ne sadržavaju nikakve odredbe o posebnim vrstama imovinskih osiguranja o kojima su već za neka od njih donesene pojedine smjernice (primjerice smjernice o: osiguranju pomoći turistima, osiguranju

kredita i jamstva, osiguranju pravne zaštite, osiguranju od autoodgovornosti). S obzirom na dosadašnju praksu, po kojoj su pojedine smjernice tzv. privatnopravnog *acquisa* izvršile utjecaj na sadržaj *PEICL/DCFR Insurancea*, mogli bismo pretpostaviti da bi i pojedine smjernice o posebnim vrstama osiguranja bile od važnosti za (buduće) odredbe *PEICL/DCFR Insurancea* koje će se odnositi na navedene pojedine posebne vrste osiguranja.

Summary

Loris Belanić*

HARMONIZATION OF INSURANCE LAW IN THE EUROPEAN UNION WITH PARTICULAR REFERENCE TO INSURANCE CONTRACT LAW

*The paper firstly gives an overview of the establishment of the internal insurance market in the European Union, and then provides a description of the most important directives to the so-called *acquis* of insurance law with the aim of presenting the degree of harmonization of insurance law at the level of the European Union. Since the existing *acquis* regulates matters of public law for the purpose of removing obstacles to the functioning of the EU's internal insurance market (setting up companies, supervision of insurance companies, reserves, liberalization of insurance terms and tariffs in order to achieve intense competition between insurance companies, etc.), the following section discusses the attempts and achievements in harmonizing the European insurance contract law. The reason for this, as the author notes, is that the lack of harmonization of insurance contract law represents a further obstacle to the functioning of the internal insurance market in the EU. The author points out, however, that some segments of insurance contract law have already been covered by particular directives, especially those relating to insurance matters, and also those relating to consumer protection. Finally, the author discusses *PEICL/DCFR Insurance* as a model to the law on European insurance contract law, stressing the influence that the existing directives to the so-called private law *acquis* have on its content, and its relation to other projects for the codification of private law.*

Key words: insurance law, harmonization, European Union, insurance contract law, PEICL/DCFR Insurance

* Loris Belanić, Ph. D., Senior Assistant Lecturer, Faculty of Law, University of Rijeka, Hahlić 6, Rijeka

Zusammenfassung

Loris Belanić*

**HARMONISIERUNG DES VERSICHERUNGSRECHTS IN DER
EUROPÄISCHEN UNION MIT BLICK AUF DAS
VERSICHERUNGSVERTRAGSRECHT**

Der Autor beginnt seinen Beitrag mit einer Übersicht über die Einrichtung des Versicherungsbinnenmarktes in der Europäischen Union, wobei die wichtigsten Richtlinien des sog. versicherungsrechtlichen Acquis beschrieben werden, um den Grad der Harmonisierung des Versicherungsrechts auf EU-Ebene darzustellen. Da mit dem bestehenden Acquis öffentlich-rechtliche Fragen geklärt werden, um die Hindernisse für einen funktionierenden europäischen Versicherungsbinnenmarkt abzubauen (Unternehmensgründung, Aufsicht über die Versicherer, Rücklagen, Liberalisierung der Versicherungsbedingungen und –tarife zwecks größtmöglichen Wettbewerbs zwischen den Versicherern usw.), werden im Anschluss an diesen Teil die Bestrebungen und Resultate der Harmonisierung des europäischen Versicherungsvertragsrechts erörtert, da der Beitrag die mangelnde Harmonisierung des Versicherungsvertragsrechts als weiteres Hemmnis für das Funktionieren des EU-Versicherungsbinnenmarktes erkennt. Dabei betont der Autor, dass einzelne Segmente des Versicherungsvertragsrechts bereits Regelungsgegenstand einiger Richtlinien zur Versicherungsbranche, aber auch zum Verbraucherschutz sind. Abschließend wird das Modellgesetz für europäisches Versicherungsvertragsrecht PEICL/DCFR Insurance behandelt und zugleich der Einfluss einzelner Bestimmungen des sog. privatrechtlichen Acquis auf dessen Inhalt sowie dessen Verhältnis zu den übrigen Projekten zur Kodifizierung eines europäischen Privatrechts herausgearbeitet.

Schlüsselwörter: Versicherungsrecht, Harmonisierung, Europäische Union, Versicherungsvertragsrecht, PEICL / DCFR Insurance

* Dr. Loris Belanić, wissenschaftlicher Oberassistent an der Juristischen Fakultät der Universität Rijeka, Hahlić 6, Rijeka